

Innowacyjny program edukacyjny dla osób niesłyszących i niedosłyszących
Muzeum Regionalne w Stalowej Woli

**Projekt innowacyjnego programu edukacyjnego dla osób
niesłyszących i niedosłyszących**

dla

Muzeum Regionalnego w Stalowej Woli

2013-14

“Muzeum bez barier”

**Koalicja Polskich i Ukraińskich Muzeów na Rzecz
Profesjonalnej Obsługi Osób Niepełnosprawnych**

Program Współpracy Transgranicznej:

Polska-Białoruś-Ukraina 2007-2013

Spis treści

1.	Cele	3
2.	Założenia	3
3.	Wprowadzenie: rodzaje barier	4
4.	Wprowadzenie: analizy przykładów i zasady dobrych praktyk	6
	<i>Wprowadzenie do dobrych praktyk</i>	<i>6</i>
	<i>Analizy przypadków</i>	<i>7</i>
	<i>Zasady</i>	<i>14</i>
5.	Tworzenie innowacyjnego programu edukacyjnego dla osób niesłyszących i niedosłyszących w Muzeum Regionalnym w Stalowej Woli	16
	<i>Cele</i>	<i>18</i>
6.	Zasady innowacyjnego programu edukacyjnego dla osób niesłyszących i niedosłyszących	19
	<i>Tytuł i cele programu</i>	<i>19</i>
7.	Zarys ogólny innowacyjnego programu edukacyjnego	22
	<i>Sugerowane tematy</i>	<i>24</i>
8.	Program edukacyjny realizowany w języku migowym	26
	<i>Korzyści edukacyjne</i>	<i>29</i>
9.	Program edukacyjny dla osób niesłyszących preferujących mowę głosową (czytanie z ust/lipspeaking) i z nabytą utratą słuchu	30
	<i>Korzyści edukacyjne</i>	<i>32</i>

10. Podsumowanie zajęć edukacyjnych kierowanych do osób niesłyszących i niedosłyszących i korzyści:	32
11. Etapy programu:	33
<i>Etap wstępny</i>	33
<i>Wdrożenie</i>	35
<i>Ocena</i>	35
<i>Rozpropagowanie</i>	36
12. Przewidywania co do efektów	36
13. Korzyści dla muzeum:	37
14. Zalecenia na przyszłość	37
15. Wnioski: bariery w skrócie	38
16. Słowniczek:	39
17. Wybrana bibliografia i źródła:	42
Załącznik I: Analiza przykładu – z perspektywy głuchych	44
Endnotes	47

CELE

1. Stworzenie wzorcowego ośrodka edukacji osób głuchych i niedosłyszących zwiedzających Muzeum Regionalne w Stalowej Woli;
2. Uzupełnienie dotychczasowych osiągnięć muzeum w zakresie oferty edukacyjnej dla osób głuchych i niedosłyszących o nowy program;
3. Wykorzystanie nowych technik multimedialnych do tworzenia bazy edukacyjnej i promocyjnej;
4. Poszerzanie grona zwiedzających pośród lokalnej, regionalnej i ogólnokrajowej społeczności głuchoniemych i niedosłyszących.

ZAŁOŻENIA

1. Udostępnienie unikalnych zbiorów w Stalowej Woli osobom głuchoniemym i niedosłyszącym;

2. Oferowanie programu odpowiadającego potrzebom różnych grup wśród osób z upośledzeniami słuchu;
3. Przejście od tradycyjnego modelu działań edukacyjnych z udziałem tłumaczy języka migowego do modelu zajęć z przewodnikiem głuchym (*deaf-led models*);
4. Wdrażanie najlepszych praktyk przez upowszechnianie zajęć prowadzonych przez głuchoniemych, które jakościowo dorównują programom dla podstawowych grup użytkowników;
5. Opracowanie specjalnej metodologii gwarantującej innowacyjność programu dzięki jego podwójnej roli jako bezpośredniego źródła jednocześnie wiedzy historycznej (lekcje sztuki, archeologii i historii dla osób głuchoniemych i niedosłyszących) i materiałów dydaktycznych w języku migowym na potrzeby szkolenia osób z upośledzeniem słuchu w zakresie prowadzenia zajęć edukacyjnych nie tylko w Stalowej Woli;
6. Opracowanie i promowanie zajęć jako sposób na zwiększenie liczby gości głuchoniemych i niedosłyszących w muzeum w Stalowej Woli.

WPROWADZENIE: RODZAJE BARIER

3.1 Autorce niniejszego programu zlecono opracowanie programu opartego na najlepszych praktykach stosowanych w Wielkiej Brytanii, która jest w czołówce krajów Unii Europejskiej pod względem oferty zajęć edukacyjnych przeznaczonych dla osób głuchych i niedosłyszących w muzeach i galeriach. Ofertę tę przybliżono poniżej.

3.2 Tło porównawcze: Przez ostatnie 20 lat oferta edukacyjna muzeów i galerii skierowana do osób głuchoniemych ewoluowała w sposób naturalny, głównie w Londynie. Pierwsze wystąpienie autorki w języku migowym miało miejsce w British Museum w roku 1992¹. Od tamtej pory jest ona w awangardzie edukacji prowadzonej przez głuchych wykładowców i przewodników w Wielkiej Brytanii.

3.3 W tym kontekście, którego bardziej szczegółowy opis znajduje się poniżej:

3.3.1 dostrzeżono wartość edukacyjną, społeczną i ekonomiczną programów dla niesłyszących i niedosłyszących;

3.3.2 określono bariery dotyczące każdej grupy użytkowników.

3.4 Edukacyjna i społeczna wartość programów dla osób głuchych i niedosłyszących w muzeach

3.4.1 W zasadzie ofertę programów edukacyjnych dla osób z upośledzeniami słuchu można podsumować jako "umożliwienie dostępu do wiedzy i zbiorów muzealnych w takim samym zakresie, jak korzysta z nich podstawowa publiczność muzealna".

3.4.2 Włączenie w zajęcia edukacyjne ma wielką **społeczną wartość integracyjną**, która wykracza dlatego poza prosty dostęp do informacji o takiej samej wartości merytorycznej, jak w przypadku osób słyszących. Społeczna funkcja inkluzywna pozwala zwiedzającym z upośledzeniami słuchu korzystać z dobrodziejstw **kultury głównego nurtu** za pośrednictwem ich własnego języka bądź w trakcie zajęć dostosowanych do ich wymagań sensorycznych przez użycie urządzeń adaptacyjnych i odpowiednich metod porozumiewania się.

3.5 Bariery: wcześniejsze doświadczenia szkolne i oczekiwania co do dostępności muzeów

3.5.1 Dostęp to oświaty szkolnej użytkowników języka migowego. Od XVIII w. w oświacie podstawowej i średniej osób głuchych w Europie stosowano nauczanie za pomocą języka migowego, jak i fonicznego. Jednak tradycyjnie uczący się oboma tymi metodami mieli nikłe bądź wręcz żadne (z małymi wyjątkami) szanse na zdobycie wykształcenia wyższego zawodowego lub akademickiego i to bez względu na kraj. Dotyczy to w szczególności użytkowników języka migowego, wobec których mało kiedy w XX w. wymagano wykształcenia akademickiego, zaś przyuczać do zawodu mieli się w ramach zatrudnienia. W mniejszym stopniu dotyczy to młodszych pokoleń, które skorzystały z rosnącej pomocy ze strony uczelni w ramach polityki równych szans, którą od lat 70. XX w. realizuje się w Europie Zachodniej.²

3.5.2 Istnieje zatem wśród społeczności głuchej apetyt na zajęcia edukacyjne, aczkolwiek wynikający z odmiennych pobudek zależnie od wieku, pochodzenia i języka głuchych. Opracowanie programu dla tej grupy klientów rozpoznania ich wymaga motywacji.

3.5.3 Migający w wieku powyżej 50 lat mają olbrzymi głód edukacji muzealnej jako uzupełnienia wiedzy formalnej, której – pomimo niekiedy ogromnych uzdolnień – nie dane im było posiadać w młodości.³ Ta grupa jest bardzo chłonna intelektualnie i będzie zawsze domagać się **poszerzenia wiadomości** na temat tła historycznego i środowiska związanego z danym obiektem muzealnym. Dawniej takie informacje były poza ich zasięgiem, gdyż z reguły słabo znali język foniczny w zakresie umiejętności biernych, czynnych bądź jednych i drugich jednocześnie.

3.5.4 Opisane wyżej zjawisko da się zaobserwować także wśród użytkowników języka migowego w tej samej grupie wiekowej pochodzących z innych krajów Unii Europejskiej, którzy stanowią część brytyjskiej wielokulturowości. Podobnie zresztą jest z młodszymi migającymi spoza UE, gdzie oświata szkolna dla głuchoniemych bywa mniej powszechna lub kładzie mniejszy niż w UE nacisk na zdobywanie wiedzy i osiągnięcia.⁴ Zadają oni podobne pytania, jak Brytyjczycy, aczkolwiek z pewnymi różnicami o podłożu kulturowym i intelektualnym (brak wstępnej wiedzy o kulturze brytyjskiej). Jako że polska edukacja muzealna otwiera się na zagranicznych turystów głuchoniemych, należy liczyć się z prawdopodobieństwem wystąpienia tego samego zjawiska, a w związku z tym przygotować odpowiednie wytyczne.

3.5.5 Bariery: dostęp do informacji w Internecie. Bariery językowe sprawiają, że sposoby nawigacji stosowane powszechnie i z łatwością przez słyszących nie są w równym stopniu intuicyjne dla czytelników głuchych. Mogą więc mieć trudności z doszukaniem się na stronach muzealnych informacji o przeznaczonych dla nich wydarzeniach (*zob. 11.5*).

3.6 Bariery: dostęp do ustawicznego kształcenia po nauce szkolnej i wyższej. Istnieje wśród głuchoniemej publiczności grupa pośrednia, która ma wyższe wykształcenie, ale do niedawna nie korzystała z dostępu do wydarzeń kulturalnych poza środowiskiem uczelnianym (grupa wiekowa 35-50). Dotyczy to jednakowo użytkowników języka migowego, jak i osób z głuchotą prelingwalną, postlingwalną i głuchych uczonych fonicznie. Osoby te oczekują zajęć edukacyjnych na wysokim poziomie, bazujących na ich dotychczasowych doświadczeniach i chcieliby dalej się uczyć po zakończeniu edukacji szkolnej.

3.6.1 Młodszy użytkownicy języka migowego są często dobrze wykształceni, władają angielskim i w związku z tym mają równie wysokie wymagania co do jakości edukacyjnej: dostęp do edukacyjnej oferty muzeum postrzegają jako **normę kulturową**, ponieważ wychowali się w świecie, w którym takie zajęcia to standard.

3.7 Bariery: stały dostęp do oferty dla dorosłych z głuchotą nabytą. Dorośli, którzy stracili słuch w późniejszym okresie życia a pasjonuje ich kultura, mieli na ogół wcześniej możliwość zdobycia wiedzy lub rozwijania zainteresowań w danym kierunku dzięki oświacie lub mediom, stąd też mają równie wysokie oczekiwania co do walorów edukacyjnych działań muzealnych.

3.7.1 Jednakże grupa ta ma poczucie **izolacji społecznej**, ponieważ ze względu na niedosłuch jest im coraz trudniej uczestniczyć w dominującej kulturze, której nadal czują się częścią.

3.7.2 Osoby z nabytym niedosłuchem czują się też odizolowani od zbiorowości głuchych, do której nie mają dostępu nie władając językiem migowym (i rzeczywiście są przez tamtych odrzucani jako "nie dość głusi").

3.7.3 Ponieważ potrzeby społeczności migającej są bardziej widoczne i to do nich częściej kierowane są oferty muzeów, wymagania głuchych z nabytym niedosłuchem są niewystarczająco rozpoznane i uznane, co pogłębia ich izolację społeczną.

3.7.4 Nie mogąc nadażyć za zajęciami prowadzonymi jedynie mową głosową, grupa ta napotyka również na przeszkody w **ustawicznym kształceniu i dostępie do kultury** czyli realizacji zasadniczych zadań edukacyjnych muzeów.

3.7.5 Pojawia się zatem niewykorzystany potencjał – z jednej strony głuchej publiczności, z drugiej zaś głuchoniemych, którzy mogliby zostać przewodnikami muzealnymi w Polsce. Na podstawie ostatnich danych statystycznych⁵ szacuje się, że w Polsce żyje ok. 100.000 ludzi z niedosłuchem, z których ok. 40.000-50.000 używa PJM (polski język migowy). Pokazuje to, jak duży jest popyt. W Wielkiej Brytanii liczba ta wynosi 1 na 7 osób czyli 857.000 z populacji ok. 60 milionów, z czego 250.000 to użytkownicy brytyjskiego języka migowego - BSL.

3.7.6 Działania muzealne, zwłaszcza programy realizowane przez osoby głuche, wywołują „**pozytywne sprzężenie zwrotne**”, polegające na tym, że osoby głuche – bez względu na stopień niedosłuchu oraz poziom formalnego wykształcenia wyższego – są w stanie zarówno odbierać jak i przekazywać wiedzę, stanowić wzór do naśladowania, oraz sprzyjać integracji społecznej.

WPROWADZENIE: ANALIZY PRZYKŁADÓW I ZASADY DOBRYCH PRAKTYK

WPROWADZENIE DO DOBRYCH PRAKTYK

4.2. Wprowadzenie do dobrych praktyk: Przez lata praktycy i instytucje wypracowały konsensus w sprawie dobrych praktyk czyli zasad sztuki. Podstawą nowych standardów są zajęcia prowadzone przez osoby głuche, zgodnie z mottem praw osób niepełnosprawnych „**Nic o nas bez nas**”, które od lat 90 coraz bardziej zyskuje na znaczeniu w Wielkiej Brytanii. Nie oznacza to, że *wszystkie* działania muszą prowadzić głuchoniemi, ale że aktywizacja głuchych jako przewodników muzealnych ma niezwykle istotne znaczenie.

4.2 Pięć analiz przykładów dobrych praktyk w organizacji działalności brytyjskich muzeów i galerii omówiono w punktach **4.6.1 - 4.6.5** jako modele do wykorzystania w programach przeznaczonych dla osób głuchych i niedosłyszących, zaproponowanych w częściach **7-9**.

4.3 W pierwszej kolejności omówiono trzy modele, a mianowicie londyńskie **Tate Gallery** (oddziały Tate Modern i Tate Britain), **Wallace Collection** oraz **National Gallery**, które okazują się wiodącymi instytucjami pod względem organizacji działań skierowanych do widzów z niedosłuchem, i z których każda stosuje odmienną metodologię. Dwa kolejne przykłady również tu przytoczone to **Muzeum Sir Johna Soane'a**, które właśnie wystartowało z własnym programem, oraz cykl kulturalny prowadzony przez **lipspeakerów** pt. „**Spacery i pogadanki dla czytających z ust**”. Oprócz tych czołowych przykładów dobrej praktyki, przytaczam także inne muzea.

4.3.1 Opracowanie zawiera nadto analizę jednego z muzeów, które stosuje zalecane standardy lecz nadal walczy o osiągnięcie dobrych wyników, ponieważ – jak przykład ten pokazuje – nawet dobry program może powoli się rozkręcać. Przyczyny tego zostaną również wyjaśnione.

4.4 Dwie kolejne analizy dotyczą szkolenia głuchych przewodników muzealnych (punkty **4.7.1** i **4.7.2**), pokazując, jak należy wdrażać model głuchego przewodnika w edukacji muzealnej.

4.5 Wszystkie programy opisane w analizach przykładów są znane autorce z autopsji – brała w nich udział zarówno jako wykładowca i przewodnik, jak i jako widz (z wyjątkiem **4.6.5**, gdzie była jedynie widzem). Dlatego też komentarze autorskie czerpią z bezpośredniej obserwacji i doświadczenia, prezentując oba punkty widzenia – przewodnika i odbiorcy.

4.5.1 W kolejnej części opracowania sformułowano wnioski i omówiono ewoluujący wzór najlepszych praktyk.

ANALIZY PRZYPADKÓW

4.6 Krótkie analizy przykładów najlepszych praktyk: imprezy edukacyjne

4.6.1 National Gallery

National Gallery była prekursorem prelekcji w BSL, które wprowadzono w połowie lat 90. XX w. pierwotnie jako imprezę adresowaną wyłącznie do publiczności głuchoniemej i prowadzoną przez wykładowcę pracującego na zlecenie wraz z tłumaczem języka migowego. Prelekcje odbywały się regularnie w pierwszą sobotę miesiąca. Zleceniobiorca oferował ograniczony i powtarzalny repertuar wykładów, co prowadziło do pewnego niezadowolenia wśród głuchoniemych bywalców oraz w samej galerii.

Od około 2005 roku program wpisano do kalendarium National Gallery. Składał się on z następujących wydarzeń organizowanych co najmniej raz w miesiącu:

1. imprezy przeznaczone specjalnie dla osób z upośledzeniem słuchu,
2. wydarzenia głównego nurtu udostępnione dla osób z upośledzeniem słuchu.

Obie formy przeplatają się, odzwierciedlając rozmaite koncepcje, ponieważ w świetle poprzednich doświadczeń National Gallery **różnorodność** oraz **jakość** to kwestie nadrzędne.

Wydarzenia przeznaczone specjalnie dla zwiedzających głuchoniemych mogą być organizowane poza godzinami otwarcia (lepszą widoczność, minimalizacja hałasu wywoływanego przez obecność innych gości). W ich trakcie można korzystać z pomocy słyszącego kustosa z tłumaczem języka migowego lub głuchoniemego lektora pracującego w języku migowym, wraz z tłumaczem języka migowego nakładającym głos, tak by niedosłyszący goście mogli w zależności od potrzeby albo czytać z ust, albo słuchać przez pętle indukcyjne. Umożliwia to również kontrolowanie jakości przez niemigających koordynatorów ds. równego dostępu.

Dostosowanie wydarzeń głównego nurtu: National Gallery posiada regularny, urozmaicony kalendarz dzienny, a nadto w każdym kwartale odbywa się co najmniej jedna prelekcja prowadzona przez albo głuchoniemego wykładowcę z nałożonym głosem dla widowni słyszącej, albo przez pracowników NG z tłumaczem języka migowego. Prelekcje bywają też spisywane ze słuchu (transkrypcja).⁶

Do zajęć tych należą prestiżowe prelekcje wygłaszane w soboty w porze obiadowej. Mają one najbardziej wymagającą widownię, składającą się zarówno w wykształconych, regularnych bywalców, jak i gości weekendowych niekiedy słabo obeznanych ze sztuką, słuchaczy, których językiem rodzimym nie jest angielski, a także regularnych, wiernych uczestników niesłyszący oraz głuchoniemą publiczność posługującą się innymi językami migowymi. Do prowadzenia zajęć edukacyjnych adresowanych do tej widowni dobierani są tylko najbardziej wykwalifikowani prelegenci głuchoniemi, co podnosi status polityki równego dostępu i czyni z głuchych wykładowców wzór tak dla głuchoniemych, jak i słyszących gości.

Wniosek: bardzo udany i cieszący się wysoką frekwencją program z bardzo silnym naciskiem na kwestie merytoryczne. Od prelegentów zewnętrznych oczekuje się dokładnej znajomości dzieł sztuki i korzystania z biblioteki NG oraz opracowań dzieł malarskich.

4.6.2 Tate

Przed otwarciem Tate Modern, Galeria Tate (której siedziba obecnie zwana jest Tate Britain), była pod koniec lat 90. drugą instytucją, która dość wcześnie wprowadziła do swej ramówki regularny program dla głuchoniemych z udziałem przewodnika Tate i tłumacza. Program realizowano w niezmienionej formie niemal do końca pierwszej dekady XXI w.

W galerii Tate Modern, która otwarła podwoje w roku 2000, program imprez od samego początku miał uwzględniać dostępność dla niepełnosprawnych i regularną imprezę pt. **'Pierwsze piątki miesiąca'** dla gości niesłyszących, organizowaną podczas późnowieczornych godzin otwarcia i kontynuowaną po dziś dzień. Początkowo prowadził ją personel Tate, obecnie prawie wyłącznie przewodnicy głusi z nakładką głosową dla osób towarzyszących ze zdrowym słuchem, dla uczących się BSL itp. To cieszące się niezwykłą popularnością wydarzenie odbywa się w dużych salach, które mogą pomieścić wiele osób bez szkody dla widoczności. Niemniej stało się ono ofiarą własnego sukcesu: frekwencja w ciągu ostatnich kilku lat była tak wysoka (zazwyczaj powyżej 100 osób), że dostępność w rzeczywistości spadła ze względu na słabą widoczność mówcy przez gąszcz publiczności. Z drugiej natomiast strony osoby czytające z ust skarżą się, że brakuje oferty skierowanej do nich.

Problem nadmiaru chętnych w stosunku do miejsc oraz niedostatek ofert dla czytających z ust rozwiązano dzieląc zajęcia między obie widownie w zależności od ich specyficznych potrzeb. Pierwszopiątkowe spotkania migowe wciąż znajdują się w grafiku, jednak teraz są powtarzane w każdy **drugi** piątek miesiąca przez tego samego głuchoniemego wykładowcę bądź innego prelegenta z towarzyszeniem lipspeakersa.

Jednocześnie przez ostatnie 2-3 lata galeria Tate Britain dorobiła się grona regularnych słuchaczy organizując podobne wykłady prowadzone w języku migowym przez głuchych w każdy **trzeci** piątek miesiąca. Wszystkie odbywają się o tej samej porze od 19.00 do 20.00.⁷ Obecnie grono słuchaczy w Tate Britain jest relatywnie małe, ok. 20-25 osób, co nie wystarcza do organizowania odrębnych imprez z udziałem lipspeakersów.

Tate proponuje też **palmtopy** z przewodnikiem po wybranych dziełach w BSL z opcją napisów. Ma to być wstęp do wykładu o sztuce dla osób głuchych (Tate Modern, Tate Britain i Tate Liverpool).

Wniosek: podobnie jak w przypadku National Gallery, z perspektywy gości wybór takiej formy oznacza **różnorodność** i uwzględnia potrzeby czytających z ust, którzy stanowią znakomitą większość niesłyszących. Galeria Tate udowodniła elastyczność i nowatorstwo w podejściu do zagadnienia. Odzew

wśród czytających z ust jest stosunkowo mały, ponieważ rozwiązanie jest stosunkowo nowe (podobnie jak wykłady w BSL 15 lat temu). Popularność jednak rośnie, co należy przypisać reputacji Tate, jako że w trzeci piątkowy wieczór miesiąca organizowane są także regularnie imprezy w BSL w innych instytucjach (National Gallery, Natural History Museum, czy Royal Academy of Arts).

Na podstawie tych doświadczeń autorka zaleca, by w nowym programie w miarę możliwości od początku organizować oddzielne zajęcia dla użytkowników języka migowego i dla czytających z ust, zamiast odkładać wprowadzenie oferty dla tych drugich na późniejszy termin.⁸

4.6.3 Wallace Collection

Wallace Collection oferuje programy angażujące głuchych przewodników od roku 2005 pod wiele mówiącą marką „**Głuche wizje**”⁹, która jest wyrazem przekonania, że osoby niesłyszące posiadają dużą świadomość wizualną, i sugeruje wizualną interpretację sztuki.

„Głuche wizje” organizowane są raz na kwartał. Są więc rozplanowane regularnie, niemniej ponieważ jest to mała aczkolwiek prestiżowa instytucja, przy jej skali i budżecie lepiej sprawdzają się wydarzenia rzadsze. Na ogół mają one formę **wykładu** wygłaszanego przez jednego przewodnika głuchoniemego na jeden konkretny temat (wystawa, artysta, grupa obrazów, np. zwierzęta w sztuce) oraz **warsztatów twórczych** prowadzonych przez innego głuchoniemego przewodnika, podczas których uczestnicy wykorzystują swe zdolności artystyczne by stworzyć indywidualną bądź grupową pracę plastyczną nawiązującą do jednego z dzieł sztuki omówionego podczas wykładu – każda sesja trwa około 45-50 minut.

W zależności od tematu, zajęcia mogą przebiegać w kolejności od warsztatów jako wstępu do bardziej formalnej prelekcji, bądź odwrotnie. Preferuje się pierwsze rozwiązanie, ponieważ zgodnie z harmonogramem wydarzenie trwa od 15.30 do 17.30 lub 18.00, zaś muzeum zamyka się o godz. 17.00, w związku z czym wykład lub obchód z przewodnikiem po warsztatach odbywa się zazwyczaj już bez innych, zakłócających jego przebieg hałasów.

Zajęcia łączone trwają dwie do dwóch i pół godziny z krótką przerwą na poczęstunek (herbata, ciastko), co sprzyja integracji i pomaga odprężyć się po dłuższej koncentracji koniecznej dla dobrego zrozumienia.

Publiczność na zajęciach jest na ogół dość mała, liczy 6-20 osób. Dzięki temu łatwiej nawiązać kontakt wzrokowy z każdym członkiem publiczności, co pozwala zrezygnować z dwu oddzielnych sesji dla obu podstawowych grup niesłyszących (użytkownicy BSL oraz czytający z ust). Przewodnikami muzealnymi mogą zatem być albo użytkownicy BSL z nakładką głosową, albo operujący głosem z tłumaczem BSL. Częstokroć dzielą się oni programem całego wieczoru, wówczas ten sam tłumacz wykonuje pracę w obie strony.

Zależnie od składu publiczności, zajęcia można prowadzić w angielskim systemie językowo-migowym (ang. *sign supported English*, SSE) w ciągu dnia, tak by cała widownia mogła jednakowo nadążać za przewodnikiem lub prowadzącym warsztaty, w razie potrzeby przy wsparciu językowym. Status Wallace Collection przyciąga osoby starsze i dobrze wykształcone z głuchotą nabytą z wiekiem. Najnowsza oferta edukacyjna dla osób z upośledzeniami słuchowymi będzie skierowana właśnie do tej grupy.

Wniosek: Program został dobrze przyjęty, stał się modelowym dla wielu instytucji o podobnej wielkości i budżecie.¹⁰ Jest innowacyjny, reaguje na zmieniające się potrzeby swej publiczności i stale ewoluuje, oczekując od głuchoniemych prelegentów wysokich standardów merytorycznych i dydaktycznych, a nadto wzmaga poczucie integracji pośród społeczności głuchoniemej, która potrafi być bardzo zróżnicowana.

4.6.4 Muzeum Johna Soane'a

Muzeum Johna Soane'a jest nowicjuszem w dziedzinie prelekcji dla osób niesłyszących i niedosłyszących – pierwszy taki wykład miał miejsce dopiero w październiku 2012. Muzeum ma pewne ograniczenia, które nie dotyczą National Gallery czy Tate: po pierwsze, wszystkie pomieszczenia czy przestrzenie architektoniczne są małe i szczelnie wypełnione obiektami takimi jak detale architektoniczne czy rzeźby; po drugie, oświetlenie jest niedostateczne z racji architektury budynku (zwłaszcza w zimie, gdy budynek oświetla się świecami); po trzecie inni zwiedzający też pragną wejść do tych samych pomieszczeń, co nie pozostaje bez wpływu na zajęcia. Wszystko to utrudnia a nawet uniemożliwia oprowadzanie grup niesłyszących z przewodnikiem przy zachowaniu jego jednakowej widoczności dla posługujących się BSL i czytających z ust.

Ograniczenia te udało się obejść uwzględniając głuchoniemych prelegentów od samego początku w planowaniu działalności edukacyjnej. Na prelekcje wykorzystywana jest sala jasna i dobrze oświetlona oraz małe, kameralne pomieszczenie z dobrą widocznością. Liczbę wejściówek limituje się odpowiednio do pojemności sali, a imprezy organizowane są wieczorami w pierwszy wtorek każdego miesiąca.

Pierwsza część zajęć edukacyjnych zawsze rozpoczyna się pokazem slajdów prezentującym dzieła sztuki związane z tematem prelekcji (np. Grand Tour Soane'a). Następnie uczestnicy samodzielnie zwiedzają muzeum w poszukiwaniu obiektów (relaks od zajęć teoretycznych), po czym wracają do sali wykładowej na warsztaty plastyczne, zajęcia twórcze lub dyskusję grupową.

Wyjątkowość tego cyklu polega nie tylko na zaangażowaniu głuchych przewodników we wszystkie zajęcia, ale również zadbaniu od samego początku o ofertę dla użytkowników języka migowego i dla czytających z ust (w odróżnieniu od późniejszego dopisywania do harmonogramu zajęć dla czytających z ust lub w innej formie, np. prelekcji z napisami jak w National Gallery i Tate).

Wszystkie zajęcia edukacyjne prowadzone są dwukrotnie: raz dla użytkowników BSL i drugi raz dla czytających z ust, co zwiększa efektywność wykorzystania zaplecza muzeum i czasu pracy przewodników (wszyscy mieszkają poza Londynem).

Muzeum korzysta z głuchych przewodników pragnących pracować z oboma grupami klientów, co należy do rzadkości: głusi przewodnicy obsługujący programy BSL w Tate na ogół nie chcą udzielać się w programach dla czytających z ust i vice versa. Wśród obecnych przewodników są: głuchoniemy czytający z ust, który pracuje z tłumaczem języka migowego dla grup używających BSL, dwóch dwujęzycznych przewodników głuchych którzy mogą współpracować bezpośrednio z gośćmi używającymi BSL i czytającymi z ust, oraz użytkownik BSL pracujący bezpośrednio w BSL bądź z lipspeakerem w przypadku grupy czytających z ust.

Wniosek: Program ten cieszył się dobrą opinią i popularnością już w pierwszym roku realizacji, jest nagłaśniany przez przewodników za pośrednictwem ich własnych kontaktów. Warunki lokalowe nie pozwalają na powiększanie publiczności, jednak zbiory gwarantują nieustanne urozmaicenie oferty na przyszłość.

4.6.5 Spacerzy i pogadanki dla czytających z ust (Walks and Talks for Lipreaders)

Program "Spacerzy i pogadanki dla czytających z ust" prowadzony jest przez osobę prywatną – wykwalifikowanego i doświadczonego lipspeakera, we współpracy z muzeami i galeriami w całym Londynie. Lipspeaker specjalizuje się w szeroko pojmowanej sztuce i dziedzictwie, posiada doświadczenie w asystowaniu wykładowcom i przewodnikom w tego typu zajęciach, a oprócz tego dużą praktykę w

lipspeakingu. Współpracuje też z kilkoma muzeami i galeriami wymienionymi w powyższych analizach przykładów.

Zajęcia te organizowane są średnio trzy razy do roku w odpowiedzi na potrzeby osób z nabytym upośledzeniem słuchu, które pragną podtrzymywać swe dawne zainteresowania dziedziną kulturową. Nie jest już ono dla nich niedostępne w ramach zajęć dla słyszących ze względu na trudności w odbiorze języka fonicznego.

Zajęcia mają zazwyczaj formę spacerów po określonym obszarze Londynu, podczas których wraca się uwagę na wybrane zabytki historyczne i architektoniczne, po czym uczestnicy zwiedzają nieśpiesznie muzeum lub galerię (np. niedawno odbył się spacer po okolicy Albertopolis¹¹ w South Kensington, połączony ze zwiedzaniem Victoria and Albert Museum.) Podobnie jak w przypadku Wallace Collection, są to zasadniczo zajęcia dwuczęściowe, z przerwą na odpoczęcie po dłuższym okresie koncentracji. Spacer wymaga dokładnego rekonesansu – rozpoznania nie tylko samej trasy, ale również miejsc, gdzie grupy głuchych mogą bezpiecznie przystanąć, by dobrze widzieć przewodników (jest to konieczne, gdyż samo chodzenie zaprzęta na tyle uwagę czytających z ust, że nie mogą obserwować przewodnika).

Takie oprowadzania są inicjatywą prywatną, zatem pobierana jest opłata £5 od osoby, co generalnie odpowiada kosztom oprowadzania z przewodnikiem w Wielkiej Brytanii.

Wniosek: popularny i cieszący się powodzeniem program, który rozrasta się z roku na rok, głównie przyciągając niesłyszących emerytów. Lipspeaker pomaga opracować wskazówki do tego typu programów pod kątem konkretnych miejsc historycznych i grup niesłyszących, tj. użytkowników języka migowego i głuchoniewidomych.

4.6.6 Dulwich Picture Gallery

Dulwich Picture Gallery mieści się również w Londynie, ale w przeciwieństwie do poprzednich instytucji położona jest na przedmieściu. Znalazła się tutaj jako przykład instytucji usytuowanej z dala od głównych skupisk ludności i połączeń komunikacyjnych (mimo że jest w Londynie). W przeciwieństwie do pozostałych galerii nie jest to muzeum państwowe, lecz instytucja prywatna prowadzona w ramach funduszu dobroczynnego i jako taka pobiera opłaty za wejście. Pierwsze próby wprowadzenia wykładów w BSL nie powiodły się z powodu braku publiczności, jednak galeria ponownie ruszyła z programem w roku 2011 i kontynuuje go do dziś. Od początku program był pomyślany tak, by angażować przewodników niesłyszących. Głusi zwiedzający są zwolnieni z opłaty za wstęp. Podczas pierwszego roku realizacji co drugi miesiąc organizowano zwiedzanie szlakiem głównych atrakcji galerii.

Każda tura poświęcona była jednej z sześciu szkół malarskich, stanowiących chlubę zbiorów: holenderskiej, angielskiej, flamandzkiej, francuskiej, włoskiej i hiszpańskiej. Taka struktura programu zachęcała widzów do dalszych odwiedzin i zdobyła mu regularną i wierną publiczność, aczkolwiek pod względem liczebności wynik nie był wysoki. Niemniej jest to zupełnie normalne dla początkowej fazy programów z ofertą w BSL i często trzeba dwóch lub trzech lat, by program małej galerii ugruntował swą pozycję.

Z powodów budżetowych i innych galeria nie może organizować zwiedzania w soboty, stąd też zajęcia są prowadzone zamiast tego w piątki popołudniu, gdy publiczności łatwiej wygospodarować trochę wolnego czasu przed weekendem. Ponieważ grupy są małe a budżet napięty, postanowiono, że w najbliższym roku zasoby muzeum wykorzystają się optymalnie organizując trzy prelekcje – po jednej na każdą wystawę – i

zaprosi publiczność (np. kluby głuchych) do zgłaszania potrzeb w zakresie oprowadzania po galerii w sposób dostosowany do specyfiki grup.

Wniosek: Gallerii posiadającej zbiory wysokiej klasy oraz innowacyjny, dobrze przyjęty program edukacyjny ogólny (nie tylko przeznaczony dla widowni głuchej) udaje się utrzymać a nawet lekko powiększać grono odbiorców już na wczesnym etapie funkcjonowania programu, zaś reakcja publiczności jest zdecydowanie pozytywna. Ograniczeniem jest lokalizacja poza centrum Londynu i to, że nie można prowadzić zajęć w weekendy. Jednak niską frekwencję należy traktować jako pozytyw w tym sensie, że podnosi stopień widoczności przewodnika dla wszystkich członków publiczności.

4.7 Powodzenie działań prowadzonych przez głuchych w ramach tych programów zależy od kwalifikacji przewodników. Poniższe analizy przykładów pokazują, jak dwa z muzeów – **Tate** oraz **Wallace Collection** – realizujące udane programy edukacyjne zaangażowały się także w organizację szkoleń głuchych wykładowców muzealnych. Takie zapotrzebowanie dostrzeżono już w 1989, gdy powstało stowarzyszenie Association Art Visuel International des Sourds, inicjując trzyletni program szkoleniowy dla głuchych przewodników w Luwrze.¹² Jest to wyraźnie inna forma działalności edukacyjnej, równie ważna dla dalszego powodzenia oferty edukacyjnej kierowanej do głuchych.

4.7.1 Program szkoleniowy Tate Gallery dla przewodników głuchych

W Tate Gallery odbyły się cztery cykle kursów szkoleniowych dla przewodników głuchych, adresowanych do użytkowników języka migowego. Programy te uczą poprawnego i właściwego **słownictwa języka migowego**, wyrażającego pojęcia używane w historii sztuki, historii i środowisku historycznym, oraz **umiejętności prezentacyjnych dostosowanych do publiczności głuchej** (obszerniejsze omówienie – patrz 4.10).

Galeria Tate zorganizowała cztery cykle kursów szkoleniowych dla przewodników głuchych, głównie użytkowników języka migowego: trzy cykle kursów pt. **ArtSigns** (Znaki sztuki) w **2001, 2003 i 2005**, oraz kurs pt. **Signing Art** (Miganie sztuki) w 2012.

Pierwsze dwie edycje *ArtSigns* koncentrowały się przeważnie na nauczaniu właściwego słownictwa migowego i nie nadawały żadnych uprawnień: do roku 2005 słownictwo migowe ugruntowało się na tyle wśród rosnącej publiczności, że stało się powszechnie rozpoznawane. Tak więc kurs *ArtSigns* w 2005 nabrał bardziej akademickiego, pogłębionego charakteru: odbywał się cotygodniowo przez sześć miesięcy i kończył nadaniem zewnętrznych, uznawanych w całym kraju uprawnień "City and Guilds Certificate in Teaching in Further Education 7407" – są to kwalifikacje dydaktyczne właściwe dla przewodników i wykładowców muzealnych.¹³ Pod względem zakresu i szczegółowości, kurs ten nadal pozostaje wyjątkowy w skali kraju, i spośród wszystkich programów brytyjskich jest najbliższy modelowi z Luwru.

Ostatnie szkolenie prowadzone przez Tate, kurs *Signing Art* z roku 2012, obejmował stworzenie kompendium przeznaczonego do zamieszczenia w Internecie. Miała to być trwała spuścizna kursu, pokazująca jak prowadzić kwerendy i na ich podstawie opracowywać prelekcje, jak wykładać dla publiczności głuchej, oraz jak powinien przebiegać rozwój zawodowy przewodnika, łącznie z informacjami o przepisach prawnych dotyczących samozatrudnienia (ta część może nie mieć zastosowania dla publiczności niebrytyjskiej, zob. poz. 17. w Bibliografii)

Mimo że formalne uprawnienia nadawał tylko kurs z roku 2005, wydawano niemające urzędowej mocy świadectwa zaliczenia kursów *ArtSigns* w latach 2001 i 2003 i kursu *Signing Art* w 2012, które okazały się istotnym poświadczeniem osiągnięć, przydatnym do dalszego życia zawodowego.

Wszystkie kursy prowadzone przez Tate obejmowały **uroczystą galę na zakończenie (wieczór pokazowy)**, podczas której głusi przewodnicy demonstrowali swe umiejętności zaproszonej widowni. Wśród niej byli inni głusi i muzealnicy, którzy następnie zapraszali przewodników do pracy w ich instytucjach. Innymi słowy, galeria Tate stała się inkubatorem głuchych wykładowców, którzy potrafią pracować według najwyższych standardów brytyjskich. Tate kontynuowała *Signing Art* rezerwując wykłady w latach 2012-13 dla nowo upieczonych głuchych przewodników, aby doskonalili praktykę pod okiem bardziej doświadczonych kolegów.¹⁴

Wniosek: Szkolenia prowadzone przez Tate stały się fundamentem własnego programu galerii, a także programów w innych muzeach, które w ofercie zajęć prowadzonych przez głuchoniemych bazują na korpusie wykształconych przez Tate prelegentów.

4.7.2 Wallace Collection: ustawiczne doskonalenie zawodowe

Koncepcje wypracowane przez Tate wkroczyły na wyższy poziom zaawansowania w galerii Wallace Collection, która gościła u siebie dwa cykle doskonalenia zawodowego dla osób niesłyszących już pracujących jako przewodnicy muzealni. Przedmiotem były kwestie praktyczne oraz idee leżące u podstaw programów edukacyjnych.

Pierwszy cykl, realizowany w roku 2009, składał się z serii warsztatów trwających ponad trzy miesiące i zatytułowanych *Kurs Wallace Collection dla osób głuchych zajmujących się zawodowo sztuką*. Skierowany był do osób głuchych już działających w sferze sztuki, głównie przewodników muzealnych, ale również artystów mających zawodowe doświadczenie w metodach prezentacji swych dzieł.

Drugi, zatytułowany *Sharing Day* (Dzień wymiany) odbył się w 2011, zaś w jego ramach głuchoniemi specjaliści, osoby regularnie świadczące wsparcie językowe w muzeach (tłumacze, lipspeakerzy) oraz muzealnicy (koordynatorzy ds. równego dostępu, kuratorzy, edukatorzy) spotykali się, wymieniając własne doświadczenia i wypracowując nowe sposoby pracy.

W myśl swego zdecydowanie pro-integracyjnego etosu Wallace Collection otwiera nowe horyzonty zachęcając osoby niesłyszące ale mówiące (bardziej niż migające) do stałego doskonalenia zawodowego, co jest nie bez znaczenia dla ich karier zawodowych w muzeach.

Wniosek: Dzięki kontaktom z pracownikami innych instytucji Wallace Collection otwiera głuchym przewodnikom muzealnym nowe perspektywy i pozwala osobom z różnego rodzaju niedosłuchem dzielić się swymi doświadczeniami i współpracować.

4.8 Skąd sukces tych instytucji w działalności edukacyjnej i szkoleniowej? Wszystkie stworzyły **źródnicowane programy**, łącząc metodologie: prelekcje prowadzone przez niesłyszących przewodników oraz przez własnych kuratorów. Głusi zwiedzający pragną takiego samego dostępu do "ekspertów", jak każdy inny.

4.8.1 Programy, w których głusi przewodnicy jedynie odtwarzają skrypt opracowany przez muzeum, nie przewidując odstępstw czy własnego wkładu, odnoszą połowiczny sukces – przybliżają tylko daną treść, ale nie pozwalają na prawdziwą interaktywność.

4.8.2 Muzea prowadzące najlepsze programy dla niesłyszących nie ustanawiają obowiązującego standardu, lecz są otwarte na ewentualne spojrzenie międzykulturowe, aby wzbogacać znajomość swych zbiorów. Korzystają na tym w równej mierze głusi, jak i słyszący: głusi przenoszą swe doświadczenia na obcowanie ze sztuką, zaś słyszący poznają całkiem nowy punkt widzenia.¹⁵ Przykładami mogą być wpływ głuchoty na życie artysty i jego twórczość, bądź też zależność interpretacji dzieła sztuki od życiowych doświadczeń odbiorców niesłyszących (*zob. 7.8.10, 8.5.11, 9.13.8 oraz Załącznik I*).

ZASADY

4.9 Kwintesencja dobrych praktyk: zasady ogólne. Zasady stanowiące fundament dobrych praktyk to **wysoki walor edukacyjny, regularne planowanie imprez** przeznaczonych dla niesłyszących w połączeniu z **zajęciami prowadzonymi przez głuchych** jako warunek minimum (dalej stosuję syntetyczne określenie „głuchy przewodnik”, bez względu na stopień upośledzenia słuchu i funkcję w muzeum – wykładowcy, przewodnika oprowadzającego czy instruktora podczas warsztatów), a także organizacja **szkoleń dla głuchych przewodników**. Te trzy elementy są obligatoryjne, aczkolwiek dopuszcza się ich modyfikację pod kątem specyficznych wymagań merytorycznych czy miejscowych uwarunkowań (dostępność prelegentów, tłumaczy, środków finansowych).

4.9.1 Zasady te obowiązują bez względu na formę zajęć edukacyjnych (tradycyjne pogadanki kuratora z tłumaczem języka migowego, zajęcia prowadzone przez głuchych z nakładką głosową).

4.9.2 Prelekcje, zwiedzanie i warsztaty winny mieć **ten sam walor edukacyjny** i standard, jak wszystkie inne zajęcia dla publiczności podstawowej, obojętnie czy są prowadzone przez przewodników muzealnych z tłumaczem, czy przez głuchych.

4.9.3 Zajęcia edukacyjne dla niesłyszących odbiorców (a de facto i dla każdej innej grupy) winny stanowić **integralny** element planowania działalności edukacyjnej i wstawienniczej instytucji (nie zaś pojawiać się dopiero na dalszym etapie) np. przez rutynowe wyposażanie w **napisy materiałów audiowizualnych** towarzyszących wystawie, zwłaszcza, gdy planowana jest prelekcja dla niesłyszących, albo tworzenie **strony internetowej** pozwalającej pokonywać bariery językowe (*zob. 3.5.5*). Jednak w większych muzeach często zajmuje się tym inny dział, w praktyce zaś nie zawsze do tego dochodzi. Proponowane rozwiązanie jest zaleceniem

4.9.4 Zajęcia powinni w miarę możliwości prowadzić w pierwszej kolejności niesłyszący, niemniej istnieją też inne metody: zamiast zatrudniać głuchych przewodników, można organizować podstawowe zajęcia edukacyjne prowadzone przez własnych kuratorów z dodatkowo udziałem tłumacza języka migowego lub lipspeakera. Niekiedy słyszący kurator może nakładać głos podczas prelekcji, mając jednocześnie pod ręką tłumacza języka migowego i lipspeakera¹⁶ (wariant skuteczny, ale bardziej kosztowny i wymagający wielostronnej koordynacji). Od czasu do czasu zajęcia może prowadzić tłumacz języka migowego mający odpowiednie wykształcenie w danym temacie (rzadki przypadek), bądź pracownik muzeum potrafiący migać (wyjątkowo rzadki przypadek).¹⁷ Zazwyczaj dzieje się tak, że koordynatorzy ds. równego dostępu i kuratorzy nie znają języka migowego, zatem nie są w stanie zapewnić nadzoru nad jakością przekazu, chyba że za pośrednictwem tłumacza języka migowego, którego praca z kolei również powinna podlegać kontroli jakości (*zob. 4.10.1-3*).

4.9.5 Głusi prelegenci i przewodnicy nie mają tradycyjnego wykształcenia (historia sztuki lub nauczanie), powinni więc zostać przeszkoleni, również pod kątem używania właściwego języka migowego.

4.9.6 Ważne jest, by wspierać **podejście oparte na otwartości intelektualnej**, które czerpie z **nowego kulturowo widzenia sztuki** - doświadczenia, kultury i dziedzictwa osób głuchych. Stąd też istotne znaczenie zajęć prowadzonych przez głuchych. W przypadku prelekcji wygłaszanych jednocześnie dla osób głuchych i słyszących tworzą one nową jakość edukacyjną.

4.9.7 Zajęcia należy planować **regularnie** wedle możliwości muzeum, zachęcając tym samym do powtórnych wizyt, jak w omówionych przykładach. Raz na miesiąc, raz na kwartał, lub jedna prelekcja na każdą wystawę – to przykłady racjonalnego planowania w zależności od portfela, zasobów, godzin otwarcia i klienteli muzeum.

4.9.8 Opracowanie udanych prelekcji w języku migowym wymaga stosowania nowoczesnych multimediów i platform społecznych, takich jak facebook. Wszystkie muzea i galerie, o których mowa w **4.6**, mają na facebook własne grupy poświęcone imprezom dla głuchych i korzystają ze wspólnych kont np. London Museum czy Gallery Access Events.

4.9.9 Specjalny **adres poczty elektronicznej** (np. access@thenationalmuseum.org.uk) pełniący funkcję dogodnej skrzynki kontaktowej, podawany we wszystkich ogłoszeniach, pod którym głusi miłośnicy muzeów mogą zasięgnąć informacji, zgłosić specjalne potrzeby i rezerwować imprezy. Poczta elektroniczna jest preferowanym kanałem porozumiewania się dla osób niesłyszących ze względu na jej egalitarność – jest to główna metoda łączności, służąca tak samo słyszącym i niesłyszącym.

4.9.10 Wydarzenia należy objąć **rezerwacją** z kilku powodów: **po pierwsze** uczestnicy bardziej sobie cenią imprezy, które muszą rezerwować. To motywuje ich do przybycia, zwłaszcza jeżeli liczba miejsc jest ograniczona. Ma to efekt psychologiczny – bardziej im na takich zajęciach zależy, a jednocześnie podnosi wartość kursu; **po drugie** ograniczenie publiczności pozwala zapewnić widoczność prelegenta w każdym momencie z każdego punktu, co jest warunkiem niezbędnym dla zrozumienia treści (*zob. 4.6.3* w kwestii pojemności Wallace Collection, która jednocześnie gwarantuje dobry widok na prelegenta i tłumacza); **po trzecie**, pozwala muzeum przewidywać ilość i ocenić skuteczność imprezy w kategoriach liczbowych.

4.10 Szczególne zasady sztuki przy jednoczesnym dbaniu o **potrzeby niesłyszących i niedosłyszących w muzeum**: choć każda grupa ma inne wymagania (jedna wymaga podejścia lingwistycznego, druga – bardziej praktycznego, opartego na wspomaganii słuchu) istnieją zasady, które są dla nich wspólne.

4.10.1 Podobnie jak w pkt. **4.9.1**, obowiązują takie same zasady niezależnie od przyjętej metody prowadzenia zajęć.

4.10.2 W obu przypadkach przydatnym rozwiązaniem jest rozdawanie **notatek**. Jest to niskobudżetowa pomoc dydaktyczna, wymagająca jedynie przygotowania treści i papieru.¹⁸ Notatki winny być dostępne w dwóch formach. Pierwszą jest **streszczenie** z najważniejszymi nazwami, nazwiskami, miejscami i datami, których publiczność prawdopodobnie nie zna i które trudno przekazać przy pomocy alfabetu palcowego i znaków liczbowych, migania czy czytania z ust. Notatki ze streszczeniami przydają się także osobom głuchym, którym urzędowy język pisany i mówiony nastręcza trudności (nie zawsze dotyczy to wyłącznie użytkowników języka migowego).¹⁹

4.10.3 Osobom, które chcą dokładniej śledzić prelekcję można także zapewnić **pełny skrypt**. Nie oznacza to, że prelegent musi powtarzać skrypt słowo w słowo, co *nigdy* nie jest dobrym zwyczajem. Zaletą pełnego skryptu jest to, że zawiera wszystkie informacje podane podczas wykładu.

4.10.4 W przypadku, gdy przewodnik sam jest głuchy, pełny skrypt jest dla muzeum mechanizmem **kontroli jakości**, jako że pozwala na sprawdzenie zawartości merytorycznej, oraz poprawności nakładania głosu przez tłumacza języka migowego (rozbieżności w stosunku do treści skryptu stają się źródłem frustracji zarówno dla prelegenta, jak i dla publiczności, która słyszy dostatecznie dobrze, by stwierdzić różnice).

4.10.5 Standardowe umiejętności prezentacji i dydaktyki będą wymagać wspólnych modyfikacji w przypadku obu omawianych grup. Oczywiście istotna jest podstawowa zasada nauczania, tzn. utrzymanie **kontakt wzrokowego**, podobnie jak **tempo** przekazu. Podczas normalnych prezentacji patrzy się na dzieło sztuki i jednocześnie rozmawia o nim. Widownia głuchoniema nie może jednocześnie spoglądać na dzieło i na przewodnika czy tłumacza, dlatego koniecznie należy podzielić proces na trzy fazy: przedstawienie dzieła sztuki widowni (wprowadzenie tematu), następnie omówienie go, a następnie pozwolenie na ponowne przyjrzenie się przed przejściem do kolejnej partii materiału.

4.10.6 Podobnie zaleca się, by przewodnik zapewnił stabilny kontakt wizualny z dziełem sztuki, o którym opowiada, dając widowni czas na pauzę i przyswojenie obiektu przed wznowieniem wypowiedzi. Następnie widownia powinna mieć czas na szczegółowe przyjrzenie się dziełu i dopiero przejść do następnego. Takie postępowanie jest szczególnie ważne w przypadku pokazu slajdów czy prezentacji PowerPoint, ponieważ odbywają się one w ciemności lub półmroku.

4.10.7 O ile to tylko możliwe przewodnik powinien omawiać obiekt lub dzieło w porządku logicznym, tj. od góry do dołu, od lewej do prawej itp., co ułatwia widowni orientację. Rozwiązanie to jest właściwe dla obu grup: użytkownicy języka migowego będą je naturalnie rozwijać posługując się **orientacją przestrzenną** jako cechą gramatyczną języka migowego (np. położenie przedmiotów na obrazie względem siebie albo naśladowanie postaci na portrecie grupowym).

4.10.8 Dobrą praktyką jest aktywne sprawdzanie zrozumienia przez widownię. Zadawanie pytań czy humor i gry słów – o ile kontekst na to pozwala – mogą być dobrym sposobem subtelnego skontrolowania, czy widownia rozumie – jeżeli odpowiadają na pytania prawidłowo, albo śmieją się razem w odpowiednim momencie, wówczas przewodnik może być pewny, że rozumieją. Takie podejście jest generalnie dobrze przyjmowane przez głuchych, którzy uwielbiają przełamywanie barier między przewodnikiem a publicznością.

4.10.9 Jeżeli ze strony publiczności pada pytanie, **przewodnik musi je powtórzyć**: użytkownicy języka migowego i czytający z ust będąc na widowni mogą nie widzieć całego lub części pytania, dlatego konieczne trzeba je najpierw powtórzyć, by każdy zorientował się w kontekście, a dopiero później odpowiadać.

4.10.10 Rekonesans miejsca wydarzenia lub wystawy w celu zweryfikowania **kwestii wizualnych**: np. ze względów konserwatorskich **poziom oświetlenia może być zbyt niski**, bądź odwrotnie – **reflektory punktowe** świecące w oczy widowni wpływają negatywnie na widoczność prelegenta i tłumacza, a nawet w skrajnych przypadkach będą decydować o doborze obiektów do prelekcji. Jeżeli prezentacja ma formę pokazu slajdów, należy przeprowadzić próbę ustawienia świateł, tak by oświetlały mówcę i tłumacza języka migowego bez oślepiania publiczności.

4.10.11 Rekonesansu wymaga też **oprowadzanie obu typów grup z przewodnikiem** w celu znalezienia odpowiednich miejsc na postój, gdzie publiczności zapewnione zostanie dobre pole widzenia w bezpiecznym, niezbyt uczęszczanym miejscu, by ruch nie przeszkadzał grupie i by grupa nie blokowała drogi innym przechodniom.

4.10.12 W ramach rozpoznania należy sprawdzić, czy nie brakuje napisów lub innego wyposażenia ekspozycyjnego, mającego znaczenie dla ogólnego odbioru sztuki przez niesłyszących (zob. 4.9.3).

4.10.13 Środowisko akustyczne również ma związek z osobami niesłyszącymi, np. środki bezpieczeństwa, takie jak barierki alarmowe wokół szczególnie cennych obiektów. Głusi mogą bowiem nie mieć świadomości, że dotknięcie ich spowoduje uruchomienie alarmu. Jeżeli dodatkowo przewodnik również jest głuchy, grupa nie będzie sobie zdawać sprawy z włączenia alarmu. Filmy, instalacje audiowizualne i klimatyzacja wpływają na komfort i jakość odbioru przez osoby z upośledzeniami słuchu stopnia lekkiego do średniego. Należy ich unikać bądź po je prostu wyłączyć.²⁰

5.1 Aktualna oferta i etos muzeum: Od czasu swego otwarcia, Muzeum Regionalne w Stalowej Woli oferuje całościowe, integrujące i innowacyjne podejście do kwestii równego dostępu do dziedzictwa kulturowego, również w formie wystaw stałych („Poczuj sztukę”), wystaw dzieł artystów z różnorodnymi upośledzeniami połączonych z prezentacjami autorów na temat prac, oraz warsztatów dla osób z różnego typu upośledzeniami.

5.2 Aktualna oferta warsztatów dla osób głuchych i niedosłyszących wykorzystuje już pewne elementy dobrych praktyk, m.in. umożliwiając dostęp osobom z utratą słuchu różnego stopnia, posługujących się językiem migowym, fonogestami i urządzeniami adaptacyjnymi (np. aparatami słuchowymi).²¹ Jednak muzeum pragnie rozbudować ofertę dla osób głuchych, dotrzeć do publiczności w całym kraju, nie tylko miejscowej czy regionalnej, stworzyć nową formułę pracy w ramach programu „Muzeum bez barier”, oraz wzmocnić swą pozycję jako wzorcowego ośrodka zajęć edukacyjnych na najwyższym poziomie.

5.3 Podstawowe wymogi innowacyjnego programu edukacyjnego: bazowanie na dotychczasowych programach; czerpanie z najlepszych doświadczeń w niwelowaniu barier; wykorzystanie zbiorów muzeum do opowiedzenia historii Polski; wyeksponowanie muzeum wśród społeczności niesłyszącej oraz przyciąganie nowych zwiedzających z upośledzeniami słuchu; zadbanie o potrzeby ludzi z różnymi upośledzeniami słuchu, nie tylko użytkowników języka migowego; walor edukacyjnych taki sam, jak innych programów oferowanych przez muzeum.

5.4 Ustalono jeszcze jeden warunek, tzn. **przejście** od tradycyjnego modelu edukacji prowadzonej przez słyszący personel i tłumacza języka migowego, jak ma to aktualnie miejsce w muzeum, do zajęć (przynajmniej niektórych) w formie prowadzonej przez osobę głuchą, zawodowo związaną z tematem. Taka forma wymaga jednak uprzedniego przeszkolenia.

5.5 Rekomendacje:

5.5.1 Krótkofalowym celem muzeum jest **przyciągnąć więcej gości niesłyszących**, tak więc proponowany program edukacyjny winien maksymalizować „wskaźnik powrotów”;

5.5.2 Muzeum pragnie **przejsć do modelu aktywizacji głuchych** jako prelegentów, zatem proponowany program powinien ten proces **przyspieszać** przy zastosowaniu środków tradycyjnych (słyszący + tłumacz);

5.6 W tym celu, w oparciu o sprawdzone praktyki, opracowano **wzajemnie się uzupełniające, dwutorowe zajęcia edukacyjne spięte wspólną kłamrą programową**, uwzględniające potrzeby dwóch odrębnych grup widzów z upośledzeniami słuchu. Program jest innowacyjny w tym sensie, że stara się osiągnąć **równość** między tymi dwoma grupami pod względem integracji społecznej i edukacyjnej od samego początku (zamiast niejako „dopisywać” je na późniejszym etapie) oraz dąży przede wszystkim do wyszkolenia głuchych przewodników muzealnych reprezentujących obie grupy.

5.6.1 Pierwsza grupa to **dorośli użytkownicy języka migowego**, o których potrzeby Muzeum Regionalne w Stalowej Woli już obecnie dba udostępniając zajęcia w języku migowym i z użyciem fonogestów: proponowany program stanowi nadbudowę aktualnej działalności, nadając jej nowy kierunek.

5.6.2 Druga grupa to **dorośli z nabytym ubytkiem słuchu**, których interesy na ogół są w muzeach UE **nie dość reprezentowane** (użytkownicy języka migowego jako lepiej widoczni są uprzywilejowani). Jest to aktualna kwestia w Wielkiej Brytanii i innych miejscach,²² w szczególności przez ostatnie 2-3 lata. Sukces programów w językach migowych sprawił, że publiczność nieużywająca języka migowego domaga się zajęć bardziej dopasowanych do ich specyfiki. Z racji wykształcenia i preferencji ta grupa posługuje się

kanałem **audytywnym**, aczkolwiek włada w pewnym stopniu językiem migowym jako drugim, a do tego wykorzystuje wszelkie dostępne urządzenia pomocnicze (aparaty, pętle) i strategie (czytanie z ust) w kombinacjach najlepiej odpowiadających ich potrzebom.

5.6.3 Te dwie zasadnicze grupy łącznie stanowią większość głuchych gości muzeum, dlatego projekt odpowiada na ich potrzeby.

5.6.4 Propozycje obu programów nie zawierają kosztorysu, niemniej ich wymagania budżetowe są minimalne. Realizacja programu wymaga jedynie **dotychczasowego zaplecza** (personel, wiedza specjalistyczna, zbiory, sprzęt) i **tanich materiałów** (media cyfrowe, papier, multimedia, platformy społeczne). Najdroższa pozycja w budżecie to **czas pracy personelu**, stąd też harmonogram zajęć zaplanowano szczegółowo, co ma pomóc maksymalnie skrócić czas na przygotowania i optymalizować wykorzystanie zasobów w obu działach programu. Konieczne będzie również **wynagrodzenie dla tłumacza**.

5.6.5 Ponieważ oczekiwania co do wartości edukacyjnej są wysokie, zaś prowadzenie kursów jest poważnym wyzwaniem, należy rozdzielić zajęcia pomiędzy kilku kuratorów i nie obciążać nimi nadmiernie tylko jednej osoby, zwłaszcza koordynatora ds. równego dostępu (odpowiednik angielskiego *access officer*), który jednocześnie pełni rolę tłumacza PJM.

5.6.6 Program w swym zamyśle oferuje dwóm różnym grupom dorosłych niesłyszących dwa niemal identyczne kursy **jednocześnie** po to, by skrócić czas przygotowania, oraz przyspieszyć wzrost frekwencji i wprowadzenie modelu głuchego przewodnika. Jednakże jeżeli finanse na to nie pozwalają, kursy mogą odbywać się **na przemian** rok po roku, raz dla głuchych migających, raz dla mówiących.

5.6.7 Program powinien być skonstruowany tak, by nadawał się **w przyszłości** do reedycji dla innych grup odbiorców (np. głuchych dzieci) oraz do stosowania innych metod przekazu (fonogesty – ta metoda nie jest tu uwzględniona, gdyż jej brytyjski odpowiednik, tzw. cued speech, jest słabo rozpowszechniony). Nadto treści programu winny dawać się łączyć w różne kombinacje np. w zależności od doboru obiektów omawianych w trakcie **zwiedzania z przewodnikiem** (standardowego lub na specjalne żądanie).

5.6.8 Sugeruje się, by program realizować przez cały rok (np. zajęcia raz w miesiącu jako punkt wyjścia do długoterminowej działalności edukacyjnej). Harmonogram można zmieniać pod kątem możliwości kadrowych i budżetowych muzeum czy też godzin otwarcia. Być może korzystniejsza będzie forma szkoły letniej, zwłaszcza gdy biorą w niej udział studenci.

5.6.9 Autorka nie formułuje rekomendacji co do odpłatności, gdyż leży to w wyłącznej gestii muzeum i uzależnione jest od ogólnych warunków programu „Muzea bez granic”, którego niniejszy projekt jest częścią.

5.6.10 Dla porównania można nadmienić, że w muzeach brytyjskich wstęp dla osób niepełnosprawnych jest przeważnie nieodpłatny: zajęcia dodatkowe są również zwolnione z opłat dzięki subsydiowaniu przez fundusze na rzecz niepełnosprawnych lub przez prywatnych sponsorów, co usuwa kolejne bariery, tym razem ekonomiczne. Sporadycznie pobierana jest drobna opłata²³ – bywa to uzasadnione, nie tworzy jednak bariery ekonomicznej.

CELE

5.7. Podsumowanie - cele i adresaci:

5.7.1 Program ma dwa cele:

Organizacja zajęć edukacyjnych w muzeach

Dwutorowa struktura zajęć w formie szkolenia muzealnego (zależnie od wymagań uczestników).

5.7.2 Program adresowany jest do dwóch grup:

Użytkowników języka migowego

Mówiących osób głuchych

ZASADY INNOWACYJNEGO PROGRAMU EDUKACYJNEGO DLA OSÓB NIESŁYSZĄCYCH I NIEDOSŁYSZĄCYCH

TYTUŁ I CELE PROGRAMU

6.1 Wykorzystanie zbiorów muzealnych: Przedmiotem działalności Muzeum Regionalnego w Stalowej Woli jest dziedzictwo polskie o szerokim spektrum, od zbiorów zabytków historycznych datujących się od czasów starożytnych po nowożytne, przez sam budynek związany z rodem Książąt Lubomirskich, po zbiory sztuki i wstawy czasowe. Zakres ten odzwierciedla zainteresowania współczesnego społeczeństwa, zwłaszcza w kwestii innowacyjności w dostępie do kolekcji.

6.2 Wykorzystanie etosu muzeum: Muzeum Regionalne w Stalowej Woli jest pionierskim muzeum, któremu od samego początku przyświeca idea integracji i udostępniania zbiorów różnym grupom społecznym. Daje to muzeum wyjątkową pozycję pod względem oferty zajęć edukacyjnych egemplifikujących tę politykę – z jednej strony przeznaczonych dla głuchych odbiorców, z drugiej zaś dla głuchych przewodników.

6.3 Wychodząc z tego założenia opracowanie stara się wykorzystać potencjał muzeum proponując cykl zajęć dydaktycznych przyglądających się chronologicznie różnym dziedzinom dziedzictwa: od archeologii, przez architekturę po sztukę i historię, tym samym realizując najlepsze praktyki i ich nadrzędne zasady **różnorodności i jakości** (zob. analizy przykładów).

6.4 Cele programu: proponowany program obejmuje zajęcia edukacyjne poświęcone unikalnemu dziedzictwu regionu Stalowej Woli i jego znaczeniu dla dziedzictwa polskiego narodu. Zajęcia będą prowadzone z zastosowaniem odpowiednich metod porozumiewania się (język migowy, technologie wspomagające słyszenie, czytanie z ust) w celu przyciągnięcia do muzeum większego grona odbiorców niesłyszących z okolic, regionu i całego kraju.

6.4.1 Program ma także przyspieszyć przejście do modelu przewodników głuchych, oferując element szkoleniowy, który sam w sobie będzie atrakcyjny i wciągający, stanowiący pierwszy krok ku przyszłej ofercie zajęć prowadzonych przez głuchych samodzielnie lub w asyście pracowników muzeum.

6.4.2 Te dwa zadania wzajemnie się dopełniają, zgodnie z najlepszymi praktykami wprowadzonymi przez Tate Gallery (zob. 4.6.1), które zachęciły wielu do podjęcia szkolenia.

6.4.3 Ponieważ metody stosowane w programie mają odzwierciedlać najlepsze praktyki przedstawione w punkcie 4.10, kurs posługuje się metodą nauki na przykładach, które stają się dla kursantów wzorcem do naśladowania.

6.4.4 Należy podkreślić, że program jest tak ułożony, by przewodnicy głusi *nie* zastępowali dotychczasowego personelu, ale byli źródłem uzupełniającym, ponieważ urozmaicenie metod dydaktycznych, zajęć, tematów i mówców jest wskazanym sposobem zachęcania niesłyszących do powracania do muzeum. Jednak zatrudnienie głuchych przewodników pozwoli muzeum poszerzyć program bez przeciążania aktualnych pracowników i zorganizować więcej zajęć o różnym charakterze w uzupełnieniu istniejących programów. Istotna pozostaje rola koordynatora ds. osób niepełnosprawnych w samym programie szkoleniowym, podobnie jak zadania poszczególnych kuratorów (*zob.* 5.6.5).

6.5 Ponadto projekt odzwierciedla cele naukowe i edukacyjne Akademii Dobrych Praktyk, wynikające z udziału w programie *Muzeum bez barier*. Zasadniczo jest on tak ułożony, by głusi mogli uczestniczyć w lekcjach Akademii i korzystać z nich **wraz z** muzealnikami.

6.6 Z założenia program obejmuje dziesięcioczęściowy kurs, którego atrakcyjność polegać będzie na omówieniu tematów dotyczącego szeroko pojętego polskiego dziedzictwa kulturowego, podobnie jak w przypadku cyklu przybliżającego szkoły malarstwa europejskiego organizowanego w Dulwich (*zob.* 4.6.6).

6.7 Sugerowany tytuł mógłby brzmieć: „**Historia Polski w dziesięciu tematach: kurs polskiego dziedzictwa kulturowego dla osób niesłyszących i niedosłyszących**”. Tytuł jasno wskazuje cele programu oraz jego koncepcję jako spójnego programu, który uczy wszechstronnego pojmowania dziedzictwa. Nie musi to być dziesięć oddzielnych zajęć: może ich być więcej lub mniej, mogą być modyfikowane pod kątem potrzeb muzeum i jego zasobów, jednakże pod warunkiem zachowania układu chronologicznego, który pozwala lepiej zrozumieć **kontekst historyczny i muzeologiczny**.

6.7.1 Program ma w zamierzeniu eksponować najważniejsze obiekty w zbiorach muzeum, świadczące o znaczeniu regionu i jego wadze dla Polski jako całości. Ma też dać wiedzy specjalistycznej kuratorów muzealnych nowe zastosowanie i ułatwić osobom głuchym zdobycie wiedzy chronologicznej o tym, jaki wkład ich region wniósł w polskie dziedzictwo. Są to działania przygotowawcze do nadrzędnego celu, tj. wyszkolenia na głuchego przewodnika.

6.7.2 Wybrano dziesięć wątków bazujących na istniejących zasobach muzeum. Można je nieskończenie powtarzać w różnych wariacjach zależnie od typu grupy niesłyszących (np. uczestników krajowych i zagranicznych).

6.8 Program opracowano pod kątem potrzeb dorosłych użytkowników języka migowego (*zob.* 5.5.1) oraz dorosłych głuchych (*zob.* 5.5.2), którzy preferują medium foniczne. Pierwsza grupa zostanie przeszkolona przez kuratorów muzeum ze wsparciem migowym; druga – przez tych samych kuratorów ze wsparciem lipspeakera.

6.8.1 Zaleca się prowadzenie tego samego programu w obu grupach, aczkolwiek oddzielnie, w sposób dostosowany do ich specyfiki. Jest to zgodne z kształtującymi się w Wielkiej Brytanii zasadami sztuki (*zob.* 4.6), które każą muzeom pracującym nad nowymi programami uwzględniać te dwa rodzaje potrzeb równocześnie, ale nie razem.

6.9 Programowi nadano formę kursu, aby muzeum zaistniało w powszechnej świadomości w skali kraju, aby podkreślić walor programu jako okazji do nauki w trybie eksternistycznym, zachęcić do uczestnictwa, oraz aby goście mieli poczucie, że warto przyjeżdżać tu z całej Polski. Jak sugeruje tytuł zajęcia edukacyjne to **‘przynęta’** którą muzeum chce zainteresować swymi najcenniejszymi obiektami, ilustrującymi najważniejsze zjawiska w historii Polski. Dla publiczności głuchej będzie to wprowadzenie do wiedzy o muzeum i polskim dziedzictwie (*zob.* 4.6.6 – przykład podobnego programu), ale na ich

zyczenie program można tak ułożyć, by tematycznie wykraczał poza omawianie kolekcji i uwzględniał stricte techniczne umiejętności wygłaszania prelekcji.

6.9.1 Bezpośrednią korzyścią będzie zaspokojenie głodu zajęć wartościowych edukacyjnie i kulturowo, rekompensujących niedostateczny niegdyś dostęp do tego typu zajęć dla osób w wieku szkolny i późniejszym, jak wspomniano w części **3.5**.

6.9.2 Opracowanie programu jako kursu ma jeszcze jeden cel: zbiory muzeum dają solidne podstawy wiedzy o dziedzictwie polskim w wielu ważnych dziedzinach (*zob. 6.1*) oraz ułatwiają zrozumienie, jaką wartość dla muzeum niesie udostępnienie prezentacji muzealnych (*zob. 6.2*).

6.10 Kurs zainspirowany jest programami galerii Tate, opisanymi w części **4.7.1**. Programy te spożytkowały zapotrzebowanie na głuchych prelegentów i prowadzących warsztaty, które pojawiło się w związku się programami edukacyjnymi skierowanymi do głuchych. Ich uczestnicy rekrutowali się spośród dotychczasowej publiczności uczęszczającej na zajęcia w Tate.²⁴

6.10.1 Opierając się na precedensie Tate, program dla Stalowej Woli będzie unikalny i innowacyjny pełniąc dwojakie zadanie: prowadzenie muzealnych zajęć **edukacyjnych** w formie przystosowanej do niesłyszących odbiorców, oraz wykorzystanie tego samego zakresu treści do prowadzenia szkolenia dla przyszłych głuchych przewodników muzealnych.

6.10.2 Realizacja przewiduje **dwuczłonowy model zajęć**, jak w analizach przykładów w punktach **4.6.3** i **4.6.4**. Szerszy opis znajduje się w części **7.4** i **7.5**, ale zasadniczo obejmuje tradycyjne zajęcia dydaktyczne w pierwszej połowie, po których następują sesje dyskusyjne w drugiej połowie, stopniowo wprowadzające wymogi formalne dotyczące zajęć z głuchym przewodnikiem.

6.10.3 Równoległe kształcenie głuchych zwiedzających i przyszłych przewodników jest i innowacyjne, i **korzystne ekonomicznie**. Model dwuczłonowy będzie też atrakcyjny dla zwiedzających spoza najbliższego regionu, ponieważ bardziej będzie im się opłacało inwestować czas na dojazd.

6.10.4 Dzięki takiej formule Stalowa Wola zyska długofalowo przez podniesienie liczby osób potrafiących prowadzić zajęcia, co pozwoli na przyszły rozwój, oraz wiodącą rolę Muzeum Regionalnego w Stalowej Woli wśród instytucji kreujących popyt na usługi głuchych przewodników w całym kraju.

6.10.5 Programy edukacyjne winny nie tylko przestrzegać porządku chronologicznego i opierać się na zbiorach własnych, ale też mieć charakter konceptualny (badania, umiejętności prezentacyjne, zagadnienia muzeologiczne), jak każą najlepsze praktyki stosowane podczas kursów Tate *ArtSigns* oraz *Signing Art*. Mają też wyłaniać osoby najaktywniejsze, którym najbardziej spodobały się zajęcia o kolekcjach i które wniosły w nie największy wkład.

6.10.6 Sugeruje się zatem, by pierwsze osiem z dziesięciu sesji dotyczyło kolekcji, zaś ich kulminacyjnym punktem były **dwie sesje warsztatów końcowych**: jedna poświęcona **szkoleniu dla przewodników muzealnych**, a druga - **spojrzeniu na dziedzictwo kulturowe z perspektywy osób głuchych**, o czym szerzej w punktach **7.8.9-10**.

6.10.7 Nie każdy uczestnik programu musi być zainteresowany rolą przewodnika lub się do niej nadawać, ale mam nadzieję, że struktura kursu wzbudzi zainteresowanie i zachęci do włączenia się w ostatnie zajęcia cyklu. Zapisy na nie mogą odbywać się w drodze zgłoszenia pod koniec cyklu zajęć poświęconych zbiorom muzeum i przy uwzględnieniu oceny z strony pracowników muzealnych. Będzie to **zachętą** do zapisania się na kurs i pozwoli podtrzymywać zainteresowanie, otwierając perspektywy pracy w muzealnictwie i stania się wzorem dla innych.

6.10.8 Harmonogram warsztatów można tak ułożyć, by zazębiały się z **Częścią II** programu **Muzeum bez barier** (również wchodzącą w zakres zlecenia), planowaną na początek roku 2014, tzn. proponowanymi warsztatami edukacyjnymi dla muzealników oraz głuchych delegatów z Polski i Ukrainy, tak by ewentualnie mogli oni również skorzystać.

6.10.9 Zgodnie z najlepszymi praktykami, proponowane dwutorowe zajęcia dla niesłyszących winny odbywać się regularnie, w terminach najdogodniejszych dla muzeum.

ZARYS OGÓLNY INNOWACYJNEGO PROGRAMU EDUKACYJNEGO

7.1 Poniżej opisano w zarysie cykl szkoleniowy, który w punktach **8 i 9** zostanie kolejno rozbitý na poszczególne grupy uczestników.

7.2 Program ma przekazywać **podstawową wiedzę** na temat regionalnego i narodowego dziedzictwa Polski w dziedzinie archeologii, architektury, sztuki i historii.

7.2.1 W krótszej perspektywie ma on pozwolić uczestnikom wykazać się własnymi umiejętnościami podczas końcowego oprowadzania grupy, kiedy to każdy z nich będzie opowiadał o jednym obiekcie przedstawionym na kursie.

7.2.2 W dłuższej perspektywie ma umożliwić muzeum i każdemu potencjalnemu głuchemu przewodnikowi wybranemu do dwóch końcowych sesji warsztatów realizację materiału w różnych kombinacjach.

7.2.3 Osoby te będą mogły wciąż na nowo wykorzystywać zarówno wiedzę wyuczoną, jak i umiejętności prezentacji, które jako cele zasadnicze są załącznikiem trwałego, urozmaiconego programu muzealnego. Archeologia, dziedzictwo regionalne, przemysłowe i architektoniczne oraz dzieła w zbiorach muzeum będą stałymi tematami.

7.2.4 Takie podejście jest warunkiem uzyskania pozytywnych efektów dydaktycznych programu i utrwalenia ich, co jest **długofalowym celem** publiczności niesłyszącej, a także utrwalenia dobrych praktyk, kładąc podwaliny pod dalsze działania.

7.3 Każda sesja z dziesięciu (lub innej liczby, jeśli muzeum postanowi ją zmienić) odbywać się będzie w dwóch częściach (**część I i część II**), jak to przedstawiono w punkcie **6.7.10**.

7.3.1 Każda sesja bazować będzie na dotychczasowej działalności edukacyjnej, wykorzystując fachową wiedzę personelu, która ma zasadnicze znaczenie dla powodzenia programu. Co równie istotne, łatwo ją wdrożyć modyfikując jedynie przekaz odpowiednimi narzędziami (język migowy/lipspeaker).

7.3.2 Każda sesja obejmuje jedną prezentację z cyklu „Historia Polski w dziesięciu tematach”.

7.4.1 **Część I** każdej sesji traktuje o konkretnym obiekcie lub obiektach osadzonych w kontekście: dokładną formę wybierze muzeum na podstawie swych doświadczeń z warsztatów dla słyszących dorosłych, poświęconych tymże obiektom, z tym że dodatkowo zostaną one przełożona na formę odpowiednią dla danej grupy głuchych. Cel tej części jest czysto dydaktyczny.

7.4.2 Zaleca się, by czas trwania nie przekraczał jednej godziny (*zob. 4.6.3*). Dobrze jest zmieniać formę prezentacji podczas kolejnych zajęć, np. oprowadzanie po muzeum z przewodnikiem, prezentacja PowerPoint, praca z eksponatami, zajęcia na zewnątrz (np. spacer z przewodnikiem), bądź

wykorzystywać więcej niż jedną metodę podczas jednej sesji. Na przykład prezentację w PowerPoint na temat tarnobrzeskiej kultury łużyckiej można wykorzystać do przedstawienia własnych zbiorów muzeum.

7.4.3 Takie podejście nie tylko urozmaici zajęcia edukacyjne i zainteresuje nimi odbiorców, ale też pokaże, jak sami mogą wykorzystać szereg metod, jeśli zdecydują się zostać przewodnikiem muzealnym po ukończeniu kursu.

7.5 Część II każdej sesji poszerza temat w ramach ukierunkowanej dyskusji, która w przypadku każdej grupy (głuchoniemi i czytający z ust) będzie w sposób naturalny koncentrowała się na czym innym, i której przyświecać będą dwa cele edukacyjne: czysta dydaktyka oraz stopniowe wyszkolenie.

7.5.1 Pierwszy cel wiąże się ze wzmocnieniem wiedzy przyswojonej w **części I** sesji przez nakręcenie krótkiego video wprowadzającego temat w sposób przystępny dla danej grupy. Video będzie umieszczane w Internecie jako wstęp do poszczególnych sekcji strony bądź jako niezależna podstrona.

7.5.2 Zwiększy to korzyści muzeum z programu, a także przyczyni się do tworzenia obrazu kultury widzianej oczami głuchych, podnosząc międzykulturowy walor edukacyjny zajęć.

7.5.3 Taki tryb pozwoli też doskonalić umiejętności przekazu bezstresowo, zachęcając do podejmowania nauki zawodu przewodnika muzealnego pod koniec kursu.

7.6 Posumowanie struktury wydarzeń edukacyjnych dla obu grup

7.6.1 Każda sesja dzielona na dwie części w przypadku obu grup;

7.6.2 Pierwsza połowa planowana jako tradycyjne zajęcia edukacyjne w odpowiedniej formie (oprowadzania z przewodnikiem, pokaz slajdów, etc.)

7.6.3 Przerwa (poczęstunek)

7.6.4 Druga połowa planowana jako ukierunkowana dyskusja wzmacniająca treści prezentowane w pierwszej części i dająca uczestnikom sposobność wyrażenia, czego się nauczyli.

7.6.5 Korzyść edukacyjna dla uczestników: uczestnicy poznają wybrany fragment dziedzictwa polskiego i nabywają umiejętności przekazywania wiedzy pracując z kamerą.

7.6.6 Korzyść dla muzeum: niematerialny **produkt kulturowy** (dialog z głuchymi) i **produkt materialny** (video) na stronę internetową i jako zysk trwały.

7.7 Sugerowane tematy zajęć podano poniżej, przy czym te wymienione w punktach **7.8.1-7.8.8** dotyczą zbiorów, natomiast w punktach **7.8.9-7.8.10** kładą nacisk na szkolenie i mają bardziej muzeologiczne nastawienie.

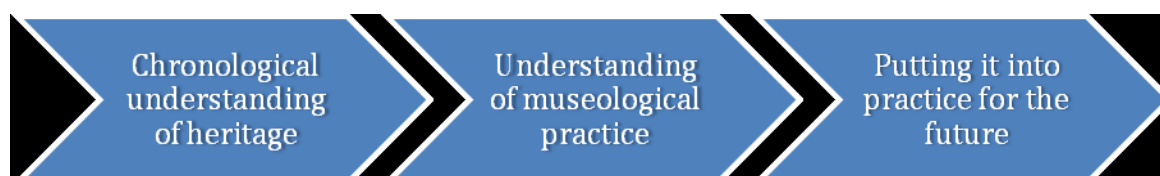
7.7.1 Niektórzy uczestnicy mogą odnosić się niechętnie do tych zajęć. Inni będą chcieli je zaliczyć, ale niekoniecznie zostać przewodnikiem muzealnym, aczkolwiek mam nadzieję, że przedsmak, jaki da kręcenie krótkiego video demonstrującego nabytą wiedzę, zachęci ich do dalszego uczestnictwa. Nawet jeżeli uczestnicy nie chcą brać udziału w dalszej części (od punktu **7.8.8**), należy ich mimo to zaprosić na uroczystą galę w charakterze publiczności (**7.8.11**).

7.7.2 Układ kursu jest **chronologiczny**, ale równocześnie narastają trudności **merytoryczne** – od zajęć edukacyjnych opartych tylko na zbiorach do pojęć bardziej abstrakcyjnych, związanych z kolekcją (punkty **7.8.7** i **7.8.8**).

7.7.3 To z kolei przygotowuje uczestników intelektualnie do części **7.8.9** i **7.8.10**, które poświęcone są wprost sposobom przekazu i opracowania treści. Pokażą one, jak ukazywać dziedzictwo widziane oczami niesłyszących i jak zaprezentować swe umiejętności podczas wieczoru pokazowego (**7.8.11**).

7.7.4 Tym samym dyskusje prowadzone w drugiej połowie każdego zajęcia będą stopniowo wprowadzać uczestników w arkana prezentacji.

7.7.5 Podsumowanie koncepcji programu:

Chronologiczne poznanie dziedzictwa

Zapoznanie z praktyką muzealniczą

Ćwiczenia praktyczne umiejętności do wykorzystania w przyszłości

SUGEROWANE TEMATY

7.8 Proponowane tematy:

7.8.1 Paleolit/neolit/epoka brązu (tarnobrzeska kultura łużycka): zwiedzanie galerii w połączeniu z pokazami slajdów, ewentualnie także z pracą z eksponatem (o ile muzeum posiada zbiory rezerwowe, które wolno dotykać).

7.8.2 Życie ludowe, ludowe dziedzictwo: wizyta w galerii

7.8.3 Życie religijne i sztuka sakralna: dziedzictwo tradycji chrześcijańskiej i żydowskiej: wizyta porównawcza w dwóch galeriach

7.8.4 Sztuka Alfonsa Karpińskiego i Stefana Norblina: zwiedzanie wystawy lub oglądanie zbiorów w magazynie

7.8.5 Polska między wojnami: dziedzictwo Art Deco: spacer szlakiem architektury, ewentualnie w połączeniu z poznaniem dzieł Stefana Norblina (z ewentualnym nawiązaniem do spaceru).

7.8.6 II Wojna Światowa: wizyta w galerii

7.8.7 Polska dziś: społeczeństwo inkluzywne; punktem wyjścia wystawa „Poczuj sztukę”

7.8.8 Rzeźba plenerowa: dalsze poznawanie zbiorów, ale z rozpoczęciem analizy ważnych muzeologicznie kwestii dostępności

7.8.9 Szkolenie przewodników – formalne szkolenie przewodników w oparciu o zasady podane w części 3.10, opracowane pod kątem konkretnej grupy wymienionej w 8.5.10 i 9.13.7. Da to uczestnikom możliwość przemyślenia kompozycji własnych wystąpień.

7.8.10 Spojrzenie głuchych na sztukę, historię i archeologię. Celem warsztatów jest **podsumowanie** i zrewidowanie zajęć na temat polskiego dziedzictwa, o których mowa w punktach 7.8.1-8. Uczestnicy zostają poproszeni o wcześniejsze przygotowanie krótkiego, 5-minutowego wystąpienia na temat wybranego dzieła sztuki lub obiektu i zaprezentowanie go podczas sesji. Wystąpienie ma ukazywać spojrzenie na obiekt oczami osoby głuchej. Drugim jego celem jest praktyczne zastosowanie wiedzy wyniesionej ze szkolenia przewodników w punkcie 7.8.9. Będzie to próba generalna przed wydarzeniem opisanym w punkcie 7.8.11.

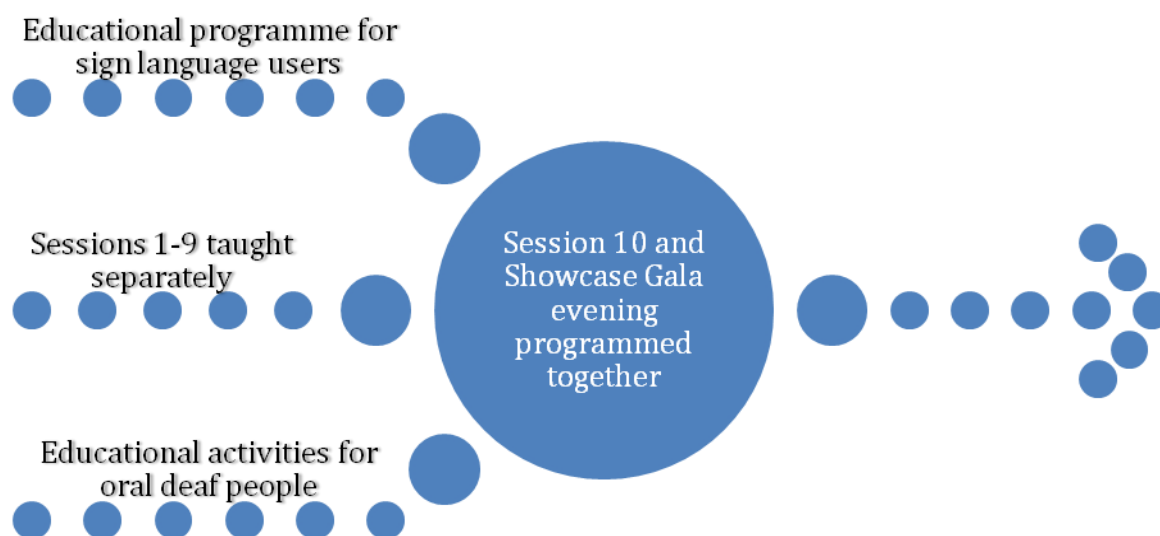
7.8.10.1 Tematem może być opracowanie właściwego znaku migowego, dostrzeżenie gestu i ekspresji w portrecie, omówienie doświadczeń osób głuchych w czasie II Wojny Światowej. Te i inne ewentualne tematy omówiono dokładniej w punkcie dotyczącym rozplanowania kursu dla użytkowników języka migowego (8.5.11) i głuchych posługujących się mową (9.13.8). W ramach przygotowań do 7.8.11. uczestnicy mogą się wzajemnie oceniać (w sposób pozytywny, nie krytykancki).

7.8.10.2 Można wówczas **zebrać uczestników obu programów** po raz pierwszy razem, by przełamywać bariery i umożliwić im zrozumienie problemów, z którymi boryka się druga grupa podczas realizacji prezentacji muzealnych. Da im to niezbędne umiejętności, wiedzę o innych głuchych i przygotuje do pracy z publicznością.

7.8.11 Wieczór pokazowy: ponownie zgromadzenie uczestników obu programów. Na zakończenie kursu przewiduje się zorganizowanie uroczystego wieczoru, na który można zaprosić muzealników z innych instytucji w Polsce, jak to opisano w 7.1. Sugeruje się, by wszyscy głusi delegaci **z obu programów**, którzy zaliczyli kurs, otrzymali dyplomy za osiągnięcia. Osoby, które będą zainteresowane pracą w Stalowej Woli lub innych muzeach, powinny dostać 5 minut na zaprezentowanie zebranej publiczności wybranego dzieła lub obiektu, aby zademonstrować nabyte umiejętności.²⁵

7.8.12 Stała ocena: Po sesji w obu grupach należy przeprowadzić ankietę oceniającą postępy oraz identyfikującą wszelkie kwestie komunikacyjne, które wymagają dopracowania na kolejnych zajęciach.

7.9 Wizualny plan programu: ku przyszłości

Program edukacyjny dla użytkowników języka migowego

Sesje 1-9 prowadzone oddzielnie

Program edukacyjny dla osób głuchych posługujących się mową

Sesja 10 i wieczór pokazowy - wspólne

PROGRAM EDUKACYJNY REALIZOWANY W JĘZYKU MIGOWYM

8.1 W tej części opracowania omówiono bardziej szczegółowo zajęcia edukacyjne dla głuchoniemych sygnalizowane w punkcie 7.8, z językiem migowym jako medium przekazu dydaktycznego.

8.2 Zamierzenia: Program stworzy możliwość uczestnictwa w tradycyjnych, muzealnych zajęciach edukacyjnych z użyciem języka migowego w pierwszej połowie sesji (**część I**), której zarys (wspólny dla obu grup) podano w punkcie 7.8; w drugiej zaś połowie działania edukacyjne wkraczają w innowacyjną sferę tworzenia, rejestrowania i nauczania słownictwa w języku migowym (**część II**).

8.2.1 Szczegółowym zamierzeniem drugiego etapu jest zachęcić uczestników do głębszej refleksji nad obiektem i stworzenia materiałów dydaktycznych na potrzeby przyszłego szkolenia głuchych przewodników muzealnych.

8.3 Pierwsza połowa każdej sesji będzie treściowo taka sama, zaś część II będzie różnić się w zależności od grupy: temat będzie ten sam, wybrany spośród wymienionych w punkcie 7.8.1-8, natomiast forma zajęć będzie dostosowana do potrzeb każdej grupy użytkowników. W tej sekcji opisano szczegółowo metody takiego dostosowania i realizowania celów.

8.3.1 Jak wspomniano w punkcie **4.7.1** i w Derycke 1994, szkolenie użytkowników języka migowego musi zostać wzmocnione opracowaniem nowego słownictwa migowego.

8.3.2 Dotychczas używane słownictwo oraz **nowo opracowane słownictwo języka migowego** będzie nagrywane, tworząc bazę dydaktyczną dla szkolenia głuchych przewodników na późniejszym etapie, dzięki czemu Stalowa Wola stanie się ośrodkiem wzorcowym w tej dziedzinie.

8.3.3 Tym samym dorobek PJM zostanie wzbogacony dziedzictwem artystycznej i historycznej kultury dominującej (kultury słyszących). Głuchoniemi nie tylko zyskają dostęp do dominującej kultury dzięki PJM, ale także będą mogli poszerzać własną wiedzę o tej kulturze przez refleksję lingwistyczną.

8.3.4 Głuchoniemi odbiorcy sztuki z ochotą tworzą **neologizmy** i włączają się w żywą debatę na temat adekwatności bieżącego języka migowego do przekazywania pojęć abstrakcyjnych. Autorka sama ukuła kilka neologizmów²⁶ i miała okazję przyglądać się debacie na temat nowej nazwy epoki Wikingów, zastępującej dotychczas stosowany, historycznie mniej odpowiedni termin.²⁷

8.4 Celem edukacyjnym tego punktu programu jest skierowanie uwagi publiczności na samą naturę obiektu oraz okresu i stylu, który reprezentuje. Ma to stworzyć poczucie zaangażowania w dominującą historię kulturową, pomóc opracować międzykulturowe spojrzenie z perspektywy głuchych, zbudować bazę dydaktyczną na przyszłość przy czynnym udziale użytkowników, oraz opanować zasady sztuki przekazu. Proste pytania sprawdzające, jak uczestnicy widzą zasadnicze elementy obiektu, podano w punkcie **8.5**.

8.4.1 Znaki opracowane przez uczestników dla wyrażenia kluczowych słów można sfilmować na końcu zajęć i włączyć do nowego zasobu języka migowego. Następnie należy nagrać video na stronę internetową muzeum z udziałem jednego uczestnika wprowadzającego odbiorców języka migowego w dany aspekt polskiego dziedzictwa. Będzie to prowadzić do dalszej aktywizacji publiczności, zachęcać do ponownych odwiedzin, nada pozytywny rozgłos poczynaniom muzeum jako przykładu społecznego zaangażowania, a także – w miarę przybywania kolejnych filmów na stronie – pokaże, jak to zaangażowanie stale ewoluuje.

8.5 Poniżej zamieszczono skrótowo tematy poszczególnych zajęć ułożone w sposób oddający rozwój chronologiczny i konceptualny, od tematów najbardziej przystępnych po trudniejsze. Pierwszych kilka przedstawiono bardziej szczegółowo niż pozostałe, dla lepszego zilustrowania zamysłu projektu.

8.5.1 Prehistoria: paleolit i neolit: Jest to okres, który w języku migowym jest ubogi w znaki i dlatego wkład programu w poszerzenie wiedzy w Polsce i innych miejscach może okazać się znaczący. Najważniejsze eksponaty dotyczą ludów koczowniczych uprawiających łowiectwo w epoce polodowcowej – nagrać znak migowy na *koczownik*, *łowiectwo*, gatunki zwierząt, np. *renifer*, *mamut*, *lodowiec*, i *cofanie się lodowca*.

8.5.1.1 Grot i krzemień są trudniejsze: ich odmienne **kształty** łatwo wyrazić, ale jak pokazać, że znak oznacza **grot**, a nie po prostu kształt? Podobnie **krzemień** jest rodzajem **kamienia**, ale znak oznaczający *kamień* sam w sobie nie wystarczy. Czy można wymyślić **nazwę migową** krzemienia, który byłby czynnością mimetyczną naśladującą **łupanie kamienia**?

8.5.1.2 Która **nazwa migowa** wyraża i określa okres paleolitu czyli starszą epokę kamienia? Kultura łowiecko-zbieracka czy łupanie kamienia? Podobnie rozważania dotyczą neolitu, charakteryzującego się osadnictwem i produkcją narzędzi rolniczych. Jak postępować z datami przed naszą erą? Publiczność musi mieć w pamięci, że daty przed naszą erą liczy się odwrotnie.

8.5.1.3 Filmik może przebiegać według poniższego scenariusza (pochyłym drukiem), winien posługiwać się wszystkimi adekwatnymi terminami w języku migowym, podsumować wiedzę na temat okresu i regionu oraz pokazać, jak zrozumienie odpowiednich znaków migowych pomaga zrozumieć przesłanie.

W rejonie rzeki San przed 5800-5600 r.p.n.e. rozwijała się kultura łowiecka, oparta na polowaniu na zwierzęta – renifery, i mamuty. Narzędzia wykonywano z krzemienia, który obtłukiwano do postaci grotu. Tę epokę nazywamy epoką kamienia łupanego lub starszą epoką kamienia. Młodsza epoka kamienia rozpoczęła się ok. roku 5800-5600 p.n.e. i trwała do 2400-2300 r.p.n.e. Ludzie osiedlili się, żeby uprawiać żywność i rozpocząć uprawę ziemi, dlatego zaczęli produkować narzędzia rolnicze techniką łupania.

8.5.2 Tarnobrzeska kultura łużycka: Te zajęcia nie tylko przenoszą uczestników chronologicznie do epoki brązu, ale także podnoszą poziom trudności dla użytkownika języka migowego, który ma problemy ze zrozumieniem, skąd nazwa **tarnobrzeska kultura łużycka**. Ten termin archeologiczny jest powszechny, ale nawet populacji słyszącej mówi niewiele poza wąską grupą specjalistów. *Tarnobrzeg* jest oczywiście ośrodkiem kultury w Polsce, ale co to jest *kultura łużycka*? Nazwanie tego kulturą epoki brązu tylko połowicznie przekazuje znaczenie, osadzając obiekty w czasie, ale nie mówi nic o samej kulturze. Język migowy natomiast daje niepowtarzalną okazję, by wyrazić istotę i znaczenie obiektu, które będą bardziej zrozumiałe dla głuchego odbiorcy niż ich odpowiednik słowny dla odbiorców słyszących.²⁸

8.5.2.1 Podstawowym pojęciem w kulturze tarnobrzeskiej jest **garncarstwo**, którego znak migowy dobrze byłoby nagrać w proponowanym video. Szczególnie dotyczy to **popielnic i glinianych płacków**, które są wyróżnikiem tej kultury w kategorii artefaktów. Jeżeli wśród eksponatów w Stalowej Woli nie ma płacków, idealnie byłoby, gdyby w części I pokazać slajdy z ich zdjęciami, a także – dla porównania – ukazujące inne techniki dekorowania popielnic.²⁹

8.5.2.2 W części II zajęć warto omówić propozycje znaku migowego na nazwę popielnic. Mógłby on oddawać ich funkcję (do pochówku po kremacji) lub formę. Trzeba pamiętać, że znak musi być obrazowy (ikonograficzny) i wyrażać nieodłączną cechę conceptualną danego nurtu sztuki, stylu lub okresu. Byłby to doskonały punkt wyjścia do głębszej analizy wariantów stylistycznych (na przykład porównanie ich ewolucji), gwarantujący zajęcia edukacyjne na wysokim poziomie, które tchną życie w temat dość specjalistyczny.

8.5.2.3 Zasadnym byłoby opracowanie znaku migowego na określenie konkretnej kultury, który nawiązywałby do jakiejś jej cechy, pozwalając na łatwą identyfikację (zdobienia popielnic, płacki).

8.5.3 Życie ludowe: Przedmiotem tej sesji mogłyby być znaki oznaczające **materiały** (wiklina, ceramika, kamień, tkaniny, drewno) i **techniki** (ciesiołka, haft, malowanie, przędzenie, plectenie).

8.5.4 Sztuka sakralna: tradycja chrześcijańska i żydowska: Sesja mogłaby poszerzać słownictwo migowe w zakresie materiałów i technik charakterystycznych dla obu wiar, jako kluczy do zrozumienia tematów *artystycznych* powszechnych w sztuce europejskiej. Potencjalne słowa-klucze: *anioł, kaligrafia, krucyfiks, ikona, menora, święty, zwój, Tora, Dziewica*. Punkt wyjścia do dyskusji wokół różnych stylów: **ikonicznego** w przypadku chrześcijaństwa oraz **nieprzedstawieniowego** w judaizmie.

8.5.5 Sztuka Alfonsa Karpinskiego i Stefana Norblina: słowa na **kolor; gatunek i temat:** *reklama, sceny tłumu, przemysł, wnętrza, krajobraz, mitologia, akt, portret, historia społeczna, martwa natura, podróż; kompozycja portretu: ekspresja, profil, gest, poza, en-face, materiały i techniki: płótno, rysunki, gwasz, grafika, olej, malarstwo, plakat, druk, czcionka, akwarele; okres: Art Nouveau, Art Deco* (w sensie artystycznym raczej niż architektonicznym), *dynamizm, futurizm, modernizm, secesja*

8.5.6 Polska między wojnami: Art Deco: przedmiotem zainteresowania są architektura, jej elementy konstrukcyjne i dekoracyjne, charakter geometryczny, oraz dyskusja na temat odpowiedniego znaku na przekazanie istoty Art Deco (nawiązującego do projektowania wnętrz statków, mody na klinkier itp.) Na przykład w Wielkiej Brytanii układa się ręce w kształt schodkowy, nawiązujący do formy zigguratu, która była niezwykle popularna w brytyjskim Art Deco. Ale czy ten sam znak dobrze przekłada się na kontekst polski? Czy może właściwszy będzie inny znak, oparty na proporcjach geometrycznych?

8.5.7 II Wojna Światowa: II Wojna Światowa miała ogromny wpływ na Polskę oraz całą arenę międzynarodową, mając swe reperkusje do dziś, co sprawia, że jest trudnym tematem do rozmowy. **Militaria** to temat generalnie niewystarczająco upowszechniony w języku migowym poza ogólnymi pojęciami wojny, rewolucji i służby wojskowej (armia, marynarka, lotnictwo), co wynika z oczywistego faktu, że osoby głuche nie służyły w siłach zbrojnych.

8.5.7.1 Ten segment ma szczególną wagę w szkoleniu prelegentów muzealnych, którzy muszą umieć mówić na ten drażliwy temat z delikatnością i wyczuciem, np. w miejscach pamięci takich jak Auschwitz itp.

8.5.7.2 Dyskusje tego typu mogłyby dotyczyć doświadczeń głuchych podczas wojny. Choć uznaje się, że jest to temat wzbudzający duże emocje, mógłby jednak zapoczątkować budowanie więzi emocjonalnej z publicznością. Takie podejście byłoby też innowacyjne w tym sensie, że nawiązuje do przekazu ustnego, który z oczywistych względów był nieosiągalny dla głuchych.

8.5.8 Polska dzisiaj: epoka silniej integrująca: dyskusja nad znakami oznaczającymi *percepcję, wrażenia zmysłowe* i reakcją na sztukę poprzez refleksję nad wystawą „Poczuj sztukę” – nagrywanie znaków na określenie wymienionych pojęć, a także nowatorskich rozwiązań zastosowanych na wystawie czy pojęć takich jak *inkluzywność* i *dostępność*. Dzięki nagrywaniu tych znaków uczestnicy uczą się myślenia w kategoriach dostępności.

8.5.9 Wystawa rzeźby plenerowej: nagrać znaki na słowo **rzeźba** i techniki **rzeźbiarskie:** *relief płaski, relief wypukły*, różnice między *fazami pracy*, własności imitacyjne; sztuka **plenerowa**; oraz dalsze pogłębianie idei dostępności.

8.5.10 Szkolenie przewodników: Szkolenie zgodnie z zasadami nakreślonymi w **3.10**, wspólne dla wszystkich głuchych odbiorców, ale uwzględniające wykorzystanie najważniejszych cech gramatycznych właściwych językowi migowemu, odpowiednich dla miganych prelekcji: **orientacja przestrzenna**, względne pozycje elementów eksponowanych dzieł sztuki lub obiektów; **odgrywanie ról**, względna pozycja osoby na portrecie grupowym, tableau lub fotografii; **wprowadzanie nieznanymi znaków** (migowe nazwiska osób i nazwy pojęć) najpierw daktylograficznie, następnie ikonograficznie.

8.5.11 Dziedzictwo w oczach głuchych: Podczas tej sesji uczestnicy dołączą do drugiej grupy. Każdy uczestnik będzie zachęcany do 5-minutowego wystąpienia analizującego spojrzenie głuchych na temat, dzieło sztuki lub obiekt omawiany podczas kursu, co pozwoli ocenić, czego się nauczyli, przyzwyczaić ich do pracy z publicznością, i poznać sposób widzenia głuchych.

KORZYŚCI EDUKACYJNE

8.6 Korzyści edukacyjne dla uczestników:

8.6.1 Poznają chronologicznie i tematycznie dziedzictwo Polski.

8.6.2 Poznają odpowiednie znaki migowe na wszystkie aspekty dziedzictwa polskiego oraz przyczyniają się do opracowania nowych znaków.

8.6.3 Stopniowo nabywają kolejne umiejętności prezentacyjne.

8.7 Korzyści dla muzeum:

8.7.1 Dzięki uczestnikom Muzeum zyska nowe spojrzenie na swe zbiory (kulturowa korzyść niematerialna).

8.7.2 Muzeum zgromadzi zasoby filmów prezentujących zbiory w sposób przystępny dla niesłyszących, przeznaczone do publikacji na stronie internetowej i do archiwizacji na potrzeby przyszłych szkoleń w języku migowym (korzyść materialna).

8.7.3 Muzeum pozyska głuchych przewodników potrafiących pracować niezależnie lub we współpracy z dotychczasowym personelem.

8.7.4 Muzeum będzie mogło delegować głuchych przewodników do pracy w innych muzeach.

PROGRAM EDUKACYJNY DLA OSÓB NIESŁYSZĄCYCH PREFERUJĄCYCH MOWĘ GŁOSOWĄ (CZYTANIE Z UST/LIPSPEAKING) I Z NABYTĄ UTRATĄ SŁUCHU

9.1 Schemat zajęć dla osób z nabytą utratą słuchu

Pod wieloma względami schemat zajęć dla osób z nabytą utratą słuchu jest mniej wymagający, gdyż można śmiało zakładać, że osoby te będą miały większą wyjściową wiedzę o kulturze i większe doświadczenie w uczestniczeniu w niej. Bariery dla nich jest **niedostępność** czegoś, z czego wcześniej korzystali. Innowacyjność programu ma polegać na zaspokajaniu potrzeb zarówno osób starszych z nabytym ubytkiem słuchu, jak i osób młodszych.

9.2 W pewnym sensie ten program jest bliższy kulturze głównego nurtu, gdyż w większym stopniu zależy od mowy polskiej i kultury dominującej w Polsce, ale jest **bardziej nowatorski** w tym sensie, że uwzględnia tę grupę od samego **początku**, a nie dopiero na późniejszym etapie.

9.3 Przewiduje się, że kurs dla mówiących głuchych będzie zbliżony pod względem materiału i formy, tzn. będzie omawiał te same tematy, zaś każda sesja będzie tak samo podzielona na dwa rodzaje zajęć z przerwą pośrodku na odpoczenie po okresie dłuższej koncentracji.

9.4 Kurs dla głuchych mówiących można prowadzić **w sposób bardziej konwencjonalny** (przy użyciu mowy), aczkolwiek zmodyfikowanym przez zwolnienie tempa, wykorzystanie urządzeń wspomagających słuch i odpowiednie wsparcie komunikacyjne.

9.5 Innowacyjność propozycji polega na **zatrudnieniu lipspeakerów**, co jest nowością w muzeach w Polsce (zob. 17. Bibliografia i materiały).

9.5.1 Lipspeakery to zawód dopiero pojawiający się w Polsce, ale w Wielkiej Brytanii klienci szeroko z korzystają z takich usług. Wariant ten może być prostszy organizacyjnie i tańszy, chociaż lipspeakery z reguły pracują w dwuosobowych zespołach, podobnie jak tłumacze języka migowego. Obie te opcje pociągałyby za sobą koszty.

9.6 Zamierzenia: proponowany program daje możliwość uczestnictwa w tradycyjnych muzealnych zajęciach dydaktycznych z odpowiednim dostosowaniem mowy głosowej (**część I**) i wprowadza nowatorską kategorię działań edukacyjnych upowszechniających spojrzenie międzykulturowe (**część II**). **Szczegółowym zamierzeniem** drugiego etapu poziomu jest zachęcić uczestników do głębszej refleksji nad obiektem i stworzyć bazę materiałów dydaktycznych na potrzeby przyszłych szkoleń głuchych przewodników muzealnych.

9.7 Zakres treści **części I** każdej sesji dla obu grup taki sam jak przedstawiono w punkcie 7.8.

9.8 Jednak w przypadku tej grupy **część II sesji** będzie bardziej szczegółowa i różnić się będzie od części II zajęć dla użytkowników języka migowego ukierunkowaniem i sposobem przystosowania do ich szczególnych wymogów. Cel pozostaje ten sam – przyczynić się do lepszego poznania obiektów z części I analizując punkt widzenia osób głuchych.

9.9 Ten kurs promuje nowe spojrzenie na dziedzictwo nie tyle przez opracowanie pojęciowo właściwego języka migowego, co przez **debatę i dyskusję** na temat obiektów i dzieł sztuki poznanych dzięki komunikacji wspomaganej.

9.10 O **innowacyjności** tego rozwiązania decyduje fakt, że pozwoli głuchym mówiącym dotrzeć do czegoś, co na ogół jest im dostępne w ograniczonym stopniu – do **intelektualnej dyskusji w bezpiecznym środowisku** dopasowanym do ich wymagań, gdzie nie muszą się obawiać drwin lub zniecierpliwienia ze strony innych. Wielu głuchych mówiących to osoby bardzo nieśmiałe, zwłaszcza ci, którzy stracili słuch późno i wstydzą się, że odpowiedniej wiedzy nie zdobyli wcześniej. W tym sensie program przyczynia się do pokonywania barier.

9.11 Pozwoli to na nowe spojrzenie na sztukę z perspektywy osób głuchych. Grupa ta wyjątkowo dobrze nadaje się do pracy nad zrozumieniem przeszłości przez przekaz ustny i wspomnienia.

9.12 Rozwiązanie jest samo w sobie nowatorskie, gdyż **przekaz ustny** leży z definicji poza zasięgiem osób głuchych. Przebieg dyskusji też można nagrywać (jak filmy video w języku migowym) jako ustne reminiscencje historyczne. Będą one dostępne dla uczestników **oraz** opatrzone napisami, po czym zamieszczone w sieci, gdzie również będą uzupełnione napisami i dostępne dla gości.

9.13 Sugerowane tematy dyskusji grupowej w drugiej połowie każdej sesji:

9.13.1 Życie ludowe: Czy istnieją działy kultury ludowej trudniej dostępne dla osób z upośledzeniami słuchu (śpiew, taniec)? Czy istnieją kompensacje braku słuchu, które pozwalają utrzymać się z rzemiosła? Czy są takie elementy, które sprawiają więcej przyjemności, bo mają charakter wizualny?

9.13.2 Sztuka sakralna: wizualna wartość dydaktyczna sztuki sakralnej uzupełniająca obszary mniej dostępne percepcyjnie: np. koncepcja bólu i cierpienia wyrażona w krucyfiksie.

9.13.3 Karpinski/Norblin: dyskusja podobna do tej w punkcie 7.5.5, poświęcona kwestiom przekazu przez gest, wyraz twarzy; język sztuki pokonujący bariery w porozumieniu.

9.13.4 Dyskusja wokół tematu **Polska między wojnami:** przekaz ustny, wspomnienia, historia rodzinna. Podczas tej sesji można posłużyć się wystawą o **COP** i zastanowić się nad problemem hałasu w środowisku pracy w hutach stali, oraz zagadnieniem głuchoty przemysłowej. Efektem może być odcinek filmowy.

9.13.5 Dyskusja na temat traktowania głuchych w **Polsce między wojnami** i opowieści o trudnościach, na jakie natrafiali w trakcie wojny. Autorka zdaje sobie sprawę, że mogą to być kwestie delikatne i

drażliwe: II Wojna Światowa jest w Wielkiej Brytanii popularnym i powszechnym tematem przekazu ustnego, jednak kontekst jest inny. Zachęca się jednak do rozważenia takiej możliwości, aby przewodnicy nabyli na przyszłość umiejętność rozmawiania o historii okupacyjnej oraz miejscach pamięci.

9.13.6 Poczuj sztukę/rzeźba plenerowa: Czy dostępność dla jednej grupy oznacza większą dostępność dla wszystkich? Istnieje pogląd, że w przypadku deficytu jednego zmysłu, inne te brak kompensują. Czy więc „czucie sztuki” stanowi dodatkowe doświadczenie dla głuchych, tak samo jak dla gości niewidomych?

9.13.7 Szkolenie przewodników: szkolenie uczestników pod kątem pracy z głuchymi mówiącymi w oparciu o wspólne zasady, o których mowa w punkcie **4.10**.

9.13.8 Oczami głuchych: W ramach tej sesji uczestnicy dołączą do drugiej grupy głuchych. Każdy uczestnik zostanie poproszony o wygłoszenie 5-minutowego wystąpienia przedstawiającego z perspektywy osób głuchych wybrane dzieło sztuki, temat lub obiekt omówiony w trakcie kursu. Pozwoli to ocenić, czego się nauczyli, przyzwyczaić do pracy z publicznością i zrozumieć innych głuchych.

KORZYŚCI EDUKACYJNE

9.14 Korzyści edukacyjne dla uczestników:

9.14.1 Poznają chronologicznie i tematycznie dziedzictwo Polski.

9.14.2 Poznają odpowiednie znaki migowe na wszystkie aspekty dziedzictwa polskiego oraz przyczyniają się do opracowania nowych znaków.

9.14.3 Stopniowo nabywają kolejne umiejętności prezentacyjne.

9.15 Korzyści dla muzeum:

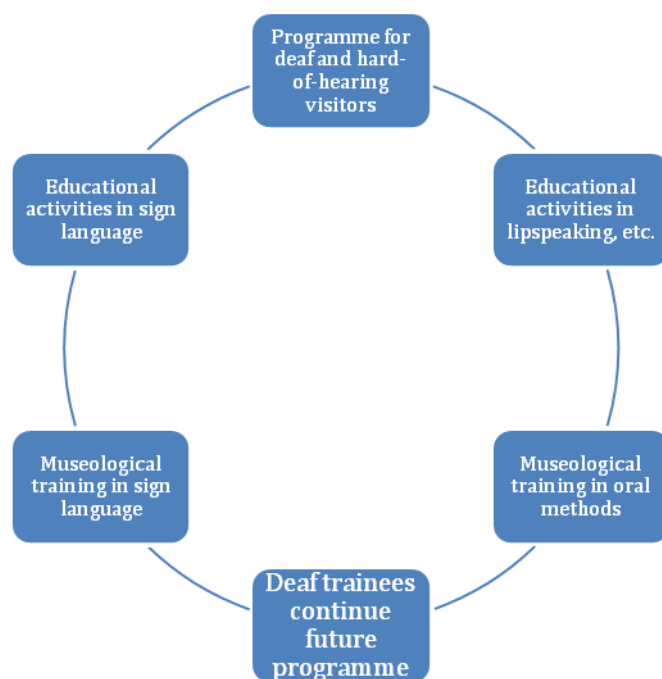
9.15.1 Dzięki uczestnikom Muzeum zyska nowe spojrzenie na swe zbiory (kulturowa korzyść niematerialna).

9.15.2 Muzeum zgromadzi zasoby filmów prezentujących zbiory w sposób przystępny dla niesłyszących, przeznaczone do publikacji na stronie internetowej i do archiwizacji na potrzeby przyszłych szkoleń w języku migowym (korzyść materialna).

9.15.3 Muzeum pozyska głuchych przewodników potrafiących pracować niezależnie lub we współpracy z dotychczasowym personelem.

9.15.4 Muzeum będzie mogło delegować głuchych przewodników do pracy w innych muzeach.

PODSUMOWANIE ZAJĘĆ EDUKACYJNYCH KIEROWANYCH DO OSÓB NIESŁYSZĄCYCH I NIEDOSŁYSZĄCYCH I KORZYŚCI:

[zgodnie z ruchem wskazówek zegara]

Program dla niesłyszących i niedosłyszących

Zajęcia edukacyjne z lipspeakerami

Szkolenie muzeologiczne z zastosowaniem mowy

Głusi uczestnicy kontynuują program

Szkolenie muzeologiczne w języku migowym

Zajęcia edukacyjne w języku migowym

ETAPY PROGRAMU:

ETAP WSTĘPNY

11.1 Etap wstępny. Uwzględnić elementy takie jak nagłośnienie wśród potencjalnej publiczności niesłyszącej, wykorzystanie mediów społecznych dla jak najszerszego rozreklamowania i dotarcia do jak największej liczby zwiedzających/uczestników.

11.2 Kampania reklamowa: znaczenie mediów społecznych Media społeczne umożliwiają głuchym bezprecedensową łączność ze światem. Budowa muzealnej strony internetowej oraz portalu otwiera wiele możliwości, podobnie jak konto na facebook, na którym można założyć grupę zajmującą się stricte zajęciami dla bywalców głuchych i niedosłyszących. Uwzględnić to już obecna strona internetowa, jednak wydaje się, że proponowana seria krótkich filmów video w chwili pisania tego opracowania (maj 2013)

jeszcze nie działa (zapewne zostaną one dodane później, gdy całkowicie gotowa będzie nowa strona).³⁰ Z chwilą ukończenia będzie to doskonały przykład wcielenia w życie dobrych praktyk.

11.3 Filmowy wstęp wykorzystany do reklamy. Krótkie filmy video wprowadzające program może wyprodukować własnym sumptem koordynator ds. równego dostępu – w PJM, wraz z napisami w języku polskim. Dość tanim kosztem można dodawać napisy przy pomocy odpowiedniej funkcji w YouTube.³¹ Napisy w języku angielskim można dodać jako opcję uzupełniającą w anglojęzyczne wersji stronie internetowej. Dalsze możliwości wykorzystania tej technologii pojawią się na etapie realizacji i oceny (zob. 11.8 i 11.9). Taki filmowy wstęp można rozpowszechnić w serwisie GuideSign, który oferuje materiały przybliżające głuchym muzea i inne interesujące miejsca, albo też zwrócić się do GuideSign o wyprodukowanie własnego video przedstawiającego szerszej publiczności Muzeum Regionalne w Stalowej Woli (zob. adres w punkcie 11.7)

11.4 Druki reklamowe. Innym rozwiązaniem jest druk ulotki i zamieszczenie jej na stronie z informacjami o programie. Ma ona tę zaletę, że można ją rozsyłać pocztą elektroniczną lub tradycyjną. Przykładem niech będzie ulotka wyprodukowana przez Muzeum Sir Johna Soane’a. Inne muzea wydają podobne ulotki, nie wszystkie widnieją w Internecie, choć jest to zwyczaj korzystny.³²

11.5 Kalendarium i słowa-klucze: bariery językowe na stronie internetowej. Ponieważ wielu głuchych nie jest tradycyjnymi bywalcami muzeów a do tego napotyka na bariery językowe, poruszanie się po stronach internetowych muzeów, by dotrzeć do odpowiednich wiadomości o imprezach, bywa dla nich trudne. Na ogół nie mają świadomości, że muszą znaleźć zakładki typu „edukacja”, „społeczności” lub „niepełnosprawni”, a następnie przeklikać do odpowiednich działów, by znaleźć informacje o imprezach w języku migowym czy z lipspeakerem. Innymi słowy nawigacja zmierzająca do znalezienia wydarzeń dostosowanych do ich potrzeb nie jest intuicyjna.

11.5.1 To kolejny dobry powód, by wydarzenia adresowane do niesłyszących umieszczać w muzealnym **Kalendarium** i tym samym lepiej je nagłaśniać.

11.5.2 Nowa strona będzie prawdopodobnie wyposażona w narzędzie do **znakowania (tagging)** słów-kluczy, usprawniające wyszukiwanie informacji przez Google lub na stronie internetowej. Np. wpisanie w Google „National Gallery BSL” przetrzuca czytelnika do sekcji „What’s On in BSL” na stronach National Gallery.

11.5.3 Sugeruje się, by znakować słowa-klucze takie jak **PJM** (jeżeli jest to skrót tak powszechny jak BSL w Anglii), **głuchy, głuchoniemy, niesłyszący** itp. Obecnie używane „**słabosłyszący**” na stronie internetowej nie jest terminem, na który można wpaść intuicyjnie, zwłaszcza użytkownik anglojęzyczny, który częściej w naturalny sposób używa terminu **niedosłyszący**.

11.5.4 Zapowiedź planowanego wspomagania językowego: język migowy, fonogesty, transkrypcja, lipspeaker

11.6 Jak osoby niesłyszące mogą się kontaktować z muzeum. Jak objaśniano w punkcie 4.9.9, zapewnienie specjalnej skrzynki e-mail umożliwi chętnym przesyłanie pytań i rezerwowanie imprez.

11.7 Docieranie do potencjalnych odbiorców: Istnieją instytucje, z którymi można się kontaktować w sprawach video, ulotek i platform społecznych pozwalających na dotarcie do jak najszerszych rzesz odbiorców używających języka migowego oraz osób głuchych i niedosłyszących uczonych za pomocą mowy głosowej. Większość uczestników będzie też miała własne kontakty.

Dotychczasowe kontakty: głusi artyści, którzy w przeszłości uczestniczyli już w wystawach, bądź zostali zaproszeni na planowane ekspozycje

Grupa Artystów Głuchych: <http://www.gag.art.pl/>

GuideSign: <http://pjm.guidesign.pl/>

Polski Związek Głuchych: <http://www.pzg.org.pl/>

Studenci, np:

Katolicki Uniwersytet Lubelski: <http://www.kul.pl/centrum-edukacji-nieslyszacych-i-slabo-slyszacych.13488.html>

Uniwersytet Jagielloński, Biuro ds. Osób Niepełnosprawnych: <http://dare.home.pl/>

Warto nawiązać kontakt z lokalnymi lub regionalnymi **stowarzyszeniami i klubami seniorów**, a przez nie z osobami, które z wiekiem utraciły słuch i niechętnie się do tego przyznają, niemniej żyjąc w środowisku ludzi w większości sprawnych mogą z przyjemnością skorzystać z szansy rozwijania swych zainteresowań w komfortowym środowisku i spotkania innych bez obawy, że będą osądzeni na podstawie niedosłuchu.

WDROŻENIE

11.8 Realizacja cyklu zajęć edukacyjnych:

11.8.1 Dwa cykle dla obu grup – głuchoniemych użytkowników języka migowego oraz głuchych posługujących się mową – realizowane jednocześnie, regularnie np. co drugi tydzień lub miesiąc. Brak rekomendacji co do harmonogramu, gdyż będzie on uzależniony od terminarza i możliwości muzeum.

11.8.2 Pierwsze osiem sesji zajęć poświęcone jest zbiorom muzeum, następne dwa – syntezowaniu wiedzy zdobytej przez uczestników i zastosowaniu jej w kontekście muzealnym.

11.8.3 Zaleca się, by każde zajęcia kończyły się wypełnieniem przez uczestników **ankiet oceny**. Pozwolą one na bieżąco śledzić ich zainteresowanie kursem, oceniać reakcję i poznać ewentualne niedociągnięcia, które podczas następnej sesji można zniwelować. Jest to standardowa praktyka w przypadku większości prelekcji dla głuchych w Wielkiej Brytanii. Pomaga opracowywać i modyfikować zajęcia w trakcie kursu.

11.8.4 Końcowe sesje o charakterze muzeologicznym umożliwiają obu grupom wspólną naukę i znalezienie wspólnej płaszczyzny, dzięki czemu usuwają bariery między **grupami z różnymi pośledzeniami słuchu** i pozwalają poznać wzajemnie swe potrzeby. Wiedza ta będzie przydatna tym, którzy zapragną kontynuować program i w przyszłości prowadzić muzealne zajęcia edukacyjne dla głuchych.

11.8.5 Ostatnim celem jest **wieczór pokazowy**, na który zostaną zaproszeni przedstawiciele innych muzeów. Uczestnicy pokażą, czego się nauczyli, demonstrując innym placówkom osiągnięcia programu i zyskując sposobność nawiązania kontaktów, bądź też być może zatrudnienia w innych instytucjach – jako pierwszy krok ku rozpoczęciu ich własnych programów, a tym samym likwidacji **barier w dostępie do muzeów** (zob. też 11.10.1)

OCENA

11.9 Etap oceny: Dwie oceny kursu: **ocena śródkursowa i ocena końcowa**.

11.9.1 Ocena śródkурсowa, stosowana w obu grupach i wspomniana w punkcie **11.8.3**, śledzi postępy uczestnika oraz identyfikuje i ewentualnie modyfikuje problemy w trakcie kursu. Powinna mieć formę prostej ankiety.

11.9.2 Badanie opinii to prosty sposób oceny przed przejściem do końcowej części kursu.

11.9.3 Ocena końcowa polega na sprawdzeniu wyników kursu według kryteriów podanych w punkcie **12** i stanowi podstawę planowania przyszłych programów w muzeum.

11.9.4 Skąd muzeum będzie wiedzieć, czy kurs się powiodł?

11.9.5 Proste kryteria liczbowe mówiące, ile osób uczestniczyło w programie *oraz*:

11.9.6 Ile osób zdecydowało się na kontynuację szkolenia i rolę przewodnika muzealnego. Wydaje się, że dobrym wynikiem będzie, jeśli znajdzie się przynajmniej jeden taki uczestnik kursu w każdej grupie (tj. jeden użytkownik języka migowego i jeden głuchy posługujący się mową). Idealnie byłoby, gdyby znalazło się ich więcej, ale jedna osoba to cel realistyczny.

11.9.7 Początkowo niska frekwencja nie powinna zrażać, aczkolwiek proponowana kampania reklamowa powinna pozwolić tego uniknąć. W punkcie **4.6.6** przytoczono przykład programu, który startował bardzo powoli. Doświadczenie wszystkich programów opisanych w punktach **4.6.1 - 4.6.5** były podobne, obecnie natomiast cieszą się one znacznie większą popularnością.

11.9.8 Ważne jest, by kontynuować program: regularne zajęcia wpiszą się na stale w kalendarz, renoma programu zostanie ugruntowana, publiczność będzie chętnie przychodzić, zaś ankiety zbierane w trakcie trwania programu umożliwią dokonywanie niezbędnych korekt.

ROZPROPAGOWANIE

11.10 Po programie: rozpropagowanie

11.10.1 Uroczysty wieczór pokazowy może stanowić pierwszy etap propagowania akcji, demonstrujący osiągnięcia uczestników jako przewodników.

11.10.2 Zamieszczenie filmów nagranych przez obie grupy w czasie kursu na stronie internetowej muzeum jako krótkie intro.

11.10.3 Archiwizowanie materiałów w języku migowym na podstronie (jak *Signing Art* w Tate) lub jako materiał gościnny na darmowym blogu (np. Wordpress).

11.10.4 Rozesłanie linków do filmów video i podstrony do **wszystkich kontaktów**, nie tylko uczestników kursu, w celu ich rozpowszechnienia i wzbudzenia zainteresowania.

11.10.5 Zaproszenie głuchych przewodników do podejmowania działań edukacyjnych pod okiem mentorów z muzeum w ramach przechodzenia do modelu przewodników głuchych.

PRZEWIDYWANIA CO DO EFEKTÓW

12.1 Efekty bezpośrednie: Ponieważ program jest pomyślany jako kurs, ma on niejako złapać dwie sroki za ogon: przyciągnąć nowych zwiedzających, a także zachęcić głuchych do aktywności w charakterze przewodników i upowszechniania wyuczonych praktyk w Stalowej Woli i poza nią.

12.2 Faza przejściowa: kurs będzie w istocie fazą przejściową między tradycyjnymi programami dla głuchych a modelem działań edukacyjnych z udziałem głuchego przewodnika. Faza ta obejmuje zajęcia prowadzone przez kuratorów-specjalistów w języku migowym lub z lipspeakerami w przyszłości.

12.3 Owoce kurs będą **materiałne artefakty kulturowe:**

12.4 Wkład w rozwój PJM dzięki nowemu słownictwu migowemu, upowszechnianemu za pomocą zgromadzonych filmów lub nowych przewodników.

12.5 Umieszczenie filmów video nakręconych w czasie kursu przez obie grupy na powszechnie dostępnej stronie internetowej (w języku migowym lub z napisami). W przyszłości mogą wejść w skład pakietu na **palmtopa**, pozostawiając materialną spuściznę Muzeum w Stalowej Woli.

12.6 Archiwizowanie filmów i sfilmowanego słownictwa migowego jako materiałów do przyszłych szkoleń na stronie internetowej muzeum **lub** na specjalnej podstronie na serwerach typu wordpress.com (usługa darmowa). Zob. np. program Tate *Signing Art 2012*.

KORZYŚCI DLA MUZEUM:

13.1 Ugruntowanie pozycji muzeum jako **pioniera nowych standardów** zarówno pod względem zakresu oferty jak i sposobu jej przekazywania. Wzmocni to renomę instytucji, przyciągając większe grono głuchych odbiorców i stanowiąc odpowiednią bazę dla głuchych przewodników.

13.2 Szybki wzrost dzięki dotarciu do dwóch grup niesłyszących (zamiast tylko jednej), i pobudzenie popytu dzięki stosowaniu dobrych praktyk w zajęciach prowadzonych przez głuchych.

13.3 Program łatwy do powielania i przerabiania pod kątem innych grup zainteresowanych (np. głuchych dzieci), dający szansę na dalszą specjalizację (np. dla głuchoniewidomych).

13.4 Oszczędność finansowa wynikająca ze zorganizowania podobnego programu dla dwóch grup (mniejsze obciążenie dla muzeum), z jednoczesnym przywiązywaniem wagi do poszerzania grona odbiorców oraz pobudzania popytu.

13.4 Zalety filmów video jako pomocy dydaktycznej, materiału na przyszłość i elementu strony internetowej przystosowanej do specyfiki grupy odbiorców.

13.5 Pozytywna reklama działalności muzeum wśród zwiedzających oraz szerszej społeczności.³³

13.6 Doświadczenie we wzajemnej nauce – głusi zwiedzający uczą się od muzealników, muzealnicy od nich, jako pierwszy krok ku wdrożeniu standardów.

13.7 Wyjątkowe kulturowo punkty widzenia rzucające nowe światło na zbiory muzealne.

13.8 Modele zajęć do wyboru: prowadzone przez głuchych w obu grupach i tradycyjne, z udziałem słyszących ekspertów z asystą językową.

13.8 I co najważniejsze – **spuścizna na przyszłość**.

ZALECENIA NA PRZYSZŁOŚĆ

14.1 Na podstawie konkretnych, sprawdzonych elementów programu Muzeum Regionalne w Stalowej Woli może **adaptować lub modyfikować dorobek** obu kursów na potrzeby kolejnych programów dla głuchych migających oraz mówiących.

14.2 Program został opracowany jako **wzór** – tworząc dowolne kombinacje treści da się go łatwo przystosować dla innych grup: dzieci ze szkół dla głuchoniemych, głuchych dzieci uczących się w szkołach powszechnych ale używających mowy głosowej, czy głuchoniewidomych. Ponadto pewne kwestie związane ze zbiorami będą lepiej nadawać się do pracy z jednymi grupami, inne do pracy z innymi.

14.3 Zaleca się w szczególności zadbanie o **głuchoniewidomych** – wystawa stała “Poczuj sztukę” i wystawa rzeźby plenerowej nadają się szczególnie dobrze dla tej grupy.

14.4 Plan programu układano mając na względzie także urozmaicony program wystawienniczy muzeum – uczestnicy nabywają umiejętności, które pozwolą im omówić tematy wystaw stałych.

14.5 Trzeba zauważyć, że od strony praktycznej program – choć atrakcyjny dla głuchej publiczności – ma zakres dość elementarny, aczkolwiek występowanie przed kamerą ma zachęcić do doskonalenia umiejętności prezentacyjnych podczas każdej sesji. Jest to zabieg celowy, mający zaangażować jak najwięcej osób głuchych w prezentacje muzealne, niemniej **praca pod okiem mentora** byłaby pożądana.

14.5 Przewiduje się, że w nadchodzących latach program mógłby być realizowane z częstotliwością po **jednej sesji na każdą wystawę**. Pozwoli to zachować jego regularny charakter i podtrzymać kontakty, jednocześnie skłaniając uczestników gości do stałego powracania do muzeum i wykorzystywania nabytych umiejętności.

14.6 Muzeum powinno mieć wybór modelu zajęć. Najwłaściwsze będą modele oparte na aktywizacji niesłyszących i niedosłyszących, i na tyle urozmaicone, by zachęcać publiczność do powrotów.

14.7 Zaleca się prowadzić **listy adresowe**: ulotki wysłać w załącznikach do wiadomości e-mailowych, wersje papierowe zaś tradycyjną pocztą, wersje elektroniczne dodatkowo umieszczać je na specjalnym koncie facebookowym. Taka metoda dobrze się sprawdza i zwiększa frekwencję, podobnie jak właściwa ekspozycja w kalendarium internetowym.

WNIOSKI: BARIERY W SKRÓCIE

15.1 Program usuwa **bariery językowe** w dostępie do **treści edukacyjnych i kontekstu zbiorów muzealnych**, przekazując w zarysie wiedzę o dziedzictwie polskim przy odpowiednim wsparciu komunikacyjnym (język migowy /lipspeaker);

15.2 Niweluje też **inne bariery edukacyjne** dzięki wysokiemu, ambitnemu poziomowi i dostrzeżeniu intelektualnych możliwości osób głuchych;

15.3 Zauważa, że oprócz barier fizycznych (potrzeba wsparcia tłumacza) istnieją też **bariery intelektualne**, i że prawdziwy dostęp do kultury polega na przybliżaniu treści intelektualnych za pomocą medium fizycznego;

15.4 Pokonuje panującą w środowisku muzealnym w Polsce niechęć **wobec zajęć prowadzonych przez głuchych**;

15.5 Przeciwdziała **dyskryminacji społecznej**, umożliwiając głuchej publiczności dostęp do kultury w przemyślany sposób;

15.6 Promuje **integrację różnych grup osób z upośledzeniami słuchu** i różnych grup wiekowych;

15.7 Pokonuje panujące w Polsce **opory wobec korzystania ze wsparcia komunikacyjnego**, szeroko propagując pracę z lipspeakerami;

15.8 Usuwa przeszkody w dotarciu do informacji o wydarzeniach dzięki materiałom video zamieszczanym na stronie internetowej muzeum;

15.9 Niweluje bariery między **kulturą głównego nurtu a kulturą głuchych**, prowadząc do ich wzajemnego wzbogacenia, kształtowania nowych punktów widzenia oraz odkrywania nowej wiedzy;

15.10 Przyczynia się do usuwania **barier ekonomicznych**, otwierając osobom głuchym dostęp do zleceń, które mogą stać się szansą na karierę zawodową.

SŁOWNICZEK:

koordynator ds. równego dostępu: pracownik działu edukacji odpowiedzialny za organizację działań wspierających upośledzone grupy społeczne (niepełnosprawni, osoby starsze, mniejszości narodowe, osoby ubogie)

materiały audiowizualne: materiały używane do organizacji wystaw i instalacji, do których zaliczają się materiały dźwiękowe i obrazowe (np. filmy, telefony z nagraniami opowieści)

British Sign Language: Język migowy Wielkiej Brytanii i Irlandii Północnej, potocznie zwany *BSL*, odpowiednik polskiego języka migowego (*PJM*)

BSL: skrót of *British Sign Language*

ustawiczne doskonalenie zawodowe: stałe doksztalcanie w zawodzie, akademickie bądź specjalistyczne

cued speech: brytyjski odpowiednik *fonogestów*, nie stosowany w muzeach czy galeriach, chyba że z towarzyszeniem *lipspeakera*

głuchy: 1. określenie osoby z łagodnym, głębokim lub poważnym upośledzeniem słuchu, bez względu na stosowaną przez nią metodę porozumiewania się. Przyjmuje się, że głuchota rzadko oznacza całkowitą utratę słuchu, i że obejmuje szerokie spektrum przypadków.

2. W kategoriach politycznych termin, określaný jako *głuchy przez małe "g"* oznacza głównie osobę z nabytą utratą słuchu, wykształconą i wychowaną przy użyciu mowy, nie stosującą języka migowego i nie identyfikującą się z kulturą Głuchych. Na ogół dotyczy głuchoty postlingwalnej.

Głuchy, również: *głuchy przez duże "G"*, termin oznaczający osobę związaną z językiem migowym i kulturą Głuchych; na ogół (ale nie zawsze) dotyczy prelingwalnej lub wrodzonej utraty słuchu.

kultura Głuchych: kultura oparta w dominujących części na stosowaniu języka migowego i związana ze szkołami i zajęciami dla głuchych.

głuchoniewidomi: osoby z upośledzeniem dwóch zmysłów, mającym podłoże genetyczne lub nabytym z wiekiem; może cechować się większym stopniem upośledzenia wzroku niż słuchu lub vice versa.

głuchota nabyta: postlingwalny ubytek słuchu (w przeciwieństwie do głuchoty wrodzonej)

głuchy przewodnik: osoba prowadząca zajęcia, termin niezależny od stopnia niedosłuchu i wyboru medium komunikacji.

daktylografia: stosowanie alfabetu palcowego.

niedosłyszący: osoba o niedosłuchu stopnia lekkiego do umiarkowanego, który wymaga stosowania urządzeń wspomagających słuch; zazwyczaj preferuje porozumiewanie się za pomocą mowy (głosowej, czytania z ust)

upośledzenie słuchu: ogólny termin na określenie ubytku słuchu w stopniu lekkim (niedosłyszący) do głębokiego (głuchota)

dziedzictwo: wszelkie środki materialne i niematerialne stosowane w przekazie kulturowym; termin często używany na określenie zabytków, jednak wykraczający znaczeniowo poza nie: obejmuje sztukę, kulturę, język, muzea i pozostałą działalność kulturową, również zabytki (środowisko historyczne).

środowisko historyczne: wszystkie aspekty dziedzictwa kulturowego, które pozostawiły ślad w otoczeniu historycznym np. archeologii, architekturze, zabytkach.

kształcenie ustawiczne: obejmuje naukę formalną (np. studia wieczorowe, podyplomowe, programy pomaturalne) oraz nieformalną, w tym zajęcia muzealne.

czytanie z ust: rozumienie mowy przez śledzenie ruchu ust oraz prozodii (mimika twarzy, ruchy ciała);

lipspeaker: przeszkolony tłumacz, który powtarza wypowiedź bez użycia głosu, ale z czytelną artykulacją, wykonujący czynności na rzecz osób niesłyszących, preferujących czytanie z ust. Lipspeaker może wyłącznie odwzorowywać mowę, bądź też dodatkowo wzmacniać ją *fonogestami*, znakami daktylograficznymi lub prostym językiem migowym.

pętla indukcyjna: stacjonarne lub przenośne urządzenie wspomagające słuch; dzięki odpowiedniemu nastawieniu aparatu słuchowego lub implantu ślimakowego pozwala głuchym usłyszeć rozmówcę bez odgłosów tła.

programy społeczne: zajęcia aktywizujące społeczności spoza grona tradycyjnych bywalców muzeów, np. osoby o niskich dochodach, mniejszości narodowe, osoby niepełnosprawne

palmtop: audiowizualny przewodnik mieszczący się w dłoni, na którym zwiedzający może wybrać i dokładniej poznać interesujące go obiekty we własnym tempie. Zapis może mieć formę obrazu z napisami lub przekazu w języku migowym dla głuchoniemych.

organizacja przestrzenna: cecha gramatyczna języka migowego dotycząca stosunków przestrzennych w ramach jednego znaku lub grupy znaków (odpowiednik zaimków, postpozycji i opisowych określeń relacyjnych w języku mówionym)

tłumacz języka migowego: osoba tłumacząca mowę na w pełni zgramatykalizowany język migowy (BSL/PJM) bądź na system posługujący się znakami migowymi ale zgodnie z regułami gramatyki rodzimego języka mówionego (SSE/SJM) lub na formę pośrednią.

System Językowo-Migowy (SJM): język migowy posługujący się szykiem języka polskiego, odpowiednik angielskiego *sign supported English (SSE)*.

SLI: angielski skrót na określenie *tłumacza języka migowego*

SSE: skrót od *sign supported English*, kulturowego odpowiednika SJM.

transkrypcja: spisywanie wypowiedzi fonicznej ze słuchu słowo w słowo na żywo przez odpowiednio wykwalifikowaną osobę; notatki są na bieżąco wyświetlane na tablicy, by głucha osoba lub publiczność mogła śledzić przemowę i brać udział w dyskusji. Szybki transkrybent potrafi zapisać mowę z

minimalnym opóźnieniem, co faktycznie jest równoznaczne z tworzeniem na żywo napisów. Proces można wykorzystać do sporządzania skryptów dla głuchych, którzy sami nie potrafią notować, jako że pisząc nie są w stanie patrzeć, co jest mówione.

treści tworzone przez użytkownika: materiały tworzone przez użytkowników z wykorzystaniem dostępnych zasobów, tutaj – przez uczestników kursów

nakładka głosowa: tłumaczenie z języka migowego na foniczny

WYBRANA BIBLIOGRAFIA I ŹRÓDŁA:

Książki i artykuły:

Ryan, Donna, and Schuchmann, John S, *Deaf People in Hitler's Europe*, (w jez. ang.) Gallaudet, 2002

Derycke, Béatrice, "Deaf Guides in French Museums", *Museum International*, (również w jez. franc.) UNESCO, tom 46, 1994, 4, s. 48-9

Jewish Deaf Association, *Sign Language in Judaism*, (w jez. ang.), London, 2003

<http://www.forestbooks.com/forest/stock-clearance/sign-language-in-judaism/095448410x.html>

Strony internetowe:

ArtSigns słownik sztuki, architektury i techniki w BSL (uwaga: niektóre znaki zostały zastąpione nowymi, ale źródło nadal pozostaje przydatne) <http://www.artsigns.ac.uk/>

Europejskie Forum Tłumaczy Języka Migowego: dane statystyczne i kontakty (również dla czytających z ust): <http://efsli.org/membership/nasli/poland-stpjm/>

Europejski Związek Głuchych: dane statystyczne nt. polskich użytkowników języka migowego: <http://www.eud.eu/Poland-i-195.html>

Luwr, dostępne programy: <http://www.louvre.fr/accessibilite>

National Gallery: imprezy w BSL: <http://www.nationalgallery.org.uk/whats-on/bsl-events/> (link u dołu strony do strony Stagertext)

"Otwieranie sztuki i muzeów dla głuchych", Claire Callow, strona **Deafworks**

<http://www.deafworks.co.uk/resources/articles/opening-up-arts-and-museums-to-deaf-people/#.UaIXcl5wZLM>

Rochester Institute of Technology (RIT), katalog biblioteczny, wykazujący materiały w języku angielskim i innych językach <http://albert.rit.edu/record=b2556307~S3>

Muzeum Sir Johna Soane'a, link do bieżących programów:

http://www.soane.org/education/community_access/events_for_d_deaf_and_hard_of_hearing/

Tate: program na czerwiec, promujący zajęcia Tate Modern w BSL, z linkami do następnych wydarzeń (z lipspeakerem, i w Tate Britain)

<http://www.tate.org.uk/whats-on/tate-modern/talks-and-lectures/british-sign-language-tour-arte-povera>

Signing Art dorobek programu edukacyjnego Tate Signing Art 2012:

- "Project in a Box": materiały dydaktyczne <http://www.tate.org.uk/download/file/fid/14007>
- Sesja: Serena Cant, głuchy prelegent, badania: <http://www.tate.org.uk/context-comment/video/tate-signing-art-serena-cant-on-research-skills>
- Sesja 2: John Wilson, głuchy prelegent, prelekcje dla głuchej publiczności: <http://www.tate.org.uk/context-comment/video/tate-signing-art-serena-cant-on-research-skills>

-
- Sesja 3: Marcus Dickey Horley, Tate – o profesjonalizmie: <http://www.tate.org.uk/context-comment/video/tate-signing-art-marcus-dickey-horley-on-professionalism>

Wallace Collection, link do nadchodzącego programu:

http://www.wallacecollection.org/files/whatson/whatson_42_pdfpath_Whats_On_June_August_020513_LLRLLR.pdf (zob. str. 6 pliku pdf)

ZAŁĄCZNIK I: ANALIZA PRZYKŁADU – Z PERSPEKTYWY GŁUCHYCH

Joshua Reynolds (1723-92) był jednym z najważniejszych artystów XVIII-wiecznej Anglii. Zwieńczeniem jego kariery była nominacja na pierwszego prezesa Royal Academy of Arts oraz tytuł szlachecki.

Słuch stracił po 20. roku życia podczas wielkiej podróży do Włoch, gdzie miał studiować sztukę. Z wiekiem jego niedosłuch pogłębiał się. Głuchota była w jego przypadku uwarunkowana genetycznie – jego siostrzenica również nie słyszała. Ponieważ często ukazywano go z trąbką przy uchu, przyrząd zwany bywa „trąbką Reynoldsa”. Na późniejszym etapie życia zaczął tracić również wzrok. Pod koniec życia był wedle współczesnej terminologii głuchoniewidomym.

Jako portrecista i twórca scen rodzajowych, które nazywał „obrazkami urojonymi”, jest szeroko obecny w brytyjskich zbiorach państwowych i prywatnych. Wiele obrazów pozostaje w posiadaniu potomków modeli artysty. Ten pochodzący z niższych warstw syn duchownego odniósł sukces, który wprowadził go do wielkiego świata i towarzyskiego, i zawodowego.

Autorka opracowania wygłasza regularnie prelekcje na temat życia i twórczości Sir Reynoldsa, którego głuchota wywarła przemożny i trwały wpływ na jego własną twórczość, w której wszechstronnie ukazywał głuchotę i niepełnosprawność.

Charakterystyczny dla jego praktyki malarskiej był zakaz rozmawiania w czasie pozowania, co jego wielkoświatowych modeli wprawiało w niejakie zakłopotanie. Frapowały go gest i ekspresja, dzięki czemu portrety jego pędzla uchodziły za najbardziej żywe w jego czasach. (1) Bardzo interesował się także innymi dziedzinami sztuki, a znajomości z aktorami i pisarzami wykraczały poza wspólne zainteresowania. To, że otaczał się aktorami i pisarzami, nie było dziełem przypadku – z dużą wprawą porozumiewali się oni gestem i ekspresją (określenie kontekstu, język ciała) oraz językiem pisanym.

Jednym z jego znajomych był Samuel Johnson, autor pierwszego słownika języka angielskiego. (2) Reynolds znał się z Johnsonem na tyle blisko, że mógł go portretować bez przypochlebiania się. Na obrazie leksykograf ukazany jest w stanie wyraźnego napięcia nerwowego, które zdradzają dłonie. Inne portrety Johnsona pokazują jego krótkowzroczność – ku sprzeciwom modela, który nie lubił, gdy przedstawiano go jako Johnsona „Mrużyoko”.

Reynolds nie miał oporów przez ukazywaniem niepełnosprawności, co na owe czasy było ewenementem, i sam portretował się w okularach. Stworzył serię portretów swoich i kręgu znajomych, w tym podobiznę Johnsona „Mrużyoko” oraz swój autoportret jako głuchego. (3) Od tego obrazu wywodzi się znak migowy symbolizujący nazwisko artysty, który naśladuje gest uwidoczniiony na portrecie.

Takie omówienie dzieła daje interesujące kulturowo, nowe spojrzenie i pozwala nawiązać ważny kontakt z głuchą publicznością. Publiczności słyszącej zaś ukazuje postać Reynoldsa od zupełnie nowej strony. Wybrane sposoby widzenia dzieł pokazano w zarysie przy poniższych ilustracjach.

1. Sir Joshua Reynolds, *Miss Jane Bowles*, ok. 1775

© The Wallace Collection

Mówi się, że ze względu na trudności komunikacyjne Reynolds lepiej dogadywał się z dziećmi niż z dorosłymi. Jak wieść niesie, rodzice Jane Bowles zapoznali ją z Reynoldsem, żeby zobaczyć, jak się porozumieją. Dziewczynkę towarzystwo artysty tak bardzo cieszyło, że od razu na miejscu udało mu się ją naszkicować. Z tamtych szkiców wywodzi się podobno wyraz zadziornej satysfakcji na twarzy Jane, przytulającej szczeniaka tak za mocno, że Reynolds uchwycił również wyraz oczu psa, który wierci się skrzepowany i stara uciec.

2. Sir Joshua Reynolds, *Samuel Johnson*, ok. 1756-57, NPG 1597

© National Portrait Gallery

Portret został namalowany we wczesnych latach znajomości obu panów, niedługo po wydaniu dzieła Johnsona – pierwszego słownika języka angielskiego, widniejącego w tle. Johnson ma zadumany wyraz twarzy jak przystało na myśliciela, ale Reynolds uchwycił też coś z niekonwencjonalnego charakteru wielkiego człowieka: siedzi on bezładnie na fotelu eksponując swą niezgrabną figurę, z knykciami mocno wbitymi w papiery. W istocie Johnson znany był z nerwowości rąk i zarówno portret Reynoldsa jak i obraz Boswella *Życie Johnsona* świadczą o tym, że Johnson cierpiał na zespół Tourette'a – zdiagnozowany pośmiertnie, w XVIII w jeszcze nieznanym.

3. Sir Joshua Reynolds, *Portret autora jako głuchego*, ok. 1775

© Tate

Podobnie jak Rembrandt, którego podziwiał, Reynolds malował autoportrety dokumentujące w miarę upływu lat zmiany zachodzące w swoim wyglądzie. Ten portret może świadczyć o dostrzeżeniu przez artystę głuchoty pogłębiającej się w średnim wieku. Obraz został namalowany w ramach cyklu portretów grupy przyjaciół, który przedstawia ich takimi, jakimi naprawdę byli. Należy do nich słynny portret Samuela Johnsona „Johnson ‘Mrużyoko’”. Twarz Reynoldsa wyraża skupienie, jak gdyby starał się coś usłyszeć lub wyczytać z ust, a jego mimika miała oddawać gest symbolizujący głuchotę.

[*http://www.tate.org.uk/art/artworks/reynolds-doctor-samuel-johnson-n00887](http://www.tate.org.uk/art/artworks/reynolds-doctor-samuel-johnson-n00887)

ENDNOTES

¹ British Museum „Sztuka anglosaska”, cykl cotygodniowych wykładów, wrzesień 1992

² Np. w Wielkiej Brytanii pionierem w udzielaniu wsparcia socjalnego, językowego i opiekuńczego był Uniwersytet w Durham w latach 70. Gdy autorka rozpoczęła studia w Durham w roku 1985 praktyka ta była już dobrze utrwalona.

³ Np. odsetek byłych studentów Mary Hare i innych szkół dla głuchoniemych, którzy opuszczali je w latach 60. i 70. bez kontynuowania nauki w szkołach wyższych, i którzy uczestniczą w zajęciach muzealnych w Londynie jest bardzo wysoki, sięgając ok. 33% - 50% ogólnej liczby (obserwacje własne autorki z okresu ponad 20 lat, 1992-2013). Zjawisko to da się również zauważyć w przypadku zajęć w Laing Art Gallery w Newcastle-upon-Tyne, oraz w South Shields Museum, 2003-2008.

⁴ Przykładem starszej wiekiem grupy bez wcześniejszego wykształcenia wyższego, która czerpie korzyści z zainteresowania sztuką przez dostępne medium są członkowie Rosyjskiego Zrzeszenia Głuchych i obywatel Izraela osiadły w Londynie (2006-2013); przykład młodszych grup: głuche kobiety pochodzenia indonezyjskiego i somalijskiego w latach 2000-2013 (obserwacje własne autorki).

⁵ Europejskie Forum Tłumaczy Języka Migowego oraz Europejski Związek Głuchych, 2009

⁶ Ten sam model stosuje National Portrait Gallery, w Londynie, organizując co najmniej jedno wydarzenie dla słyszących w miesiącu w ramach programów wieczornych w czwartki i piątki.

⁷ Typowy czas trwania prelekcji lub oprowadzania z przewodnikiem w Wielkiej Brytanii to jedna godzina. To odpowiednia długość dla głuchoniemych, jako że ich koncentracja słabnie po tym czasie. Taka długość pozwala dokładnie omówić ograniczoną liczbę obiektów i odpowiedzieć na pytania ze strony niesłyszących. Odmienną organizację autorka obserwowała w grudniu 2007 w Musée d'Orsay, gdzie zgodnie ze standardami francuskimi zwiedzanie z przewodnikiem trwało dwie godziny, w ciągu których nie omawiano dzieł bardziej szczegółowo, lecz przerobiono szerszy zakres materiału.

⁸ Muzeum sir Johna Soane'a, pierwszy rok programu, 2012-13

⁹ Royal Academy of Art prowadzi również program dla głuchych pod własną marką *InterAct*. Instytucja ta wypromowała zresztą szereg marek przeznaczonych dla osób z różnymi rodzajami niepełnosprawności: *InMind* dla gości z demencją i *InTouch* dla niewidomych. Warto zauważyć, że każda marka w swej nazwie odwołuje się do frazeologizmów angielskich przekazujących istotę działań dostosowawczych kierowanych do poszczególnych grup. Takie znamionowanie jest przykładem dobrej praktyki, ponieważ sygnalizuje podstawowym adresatom, czego mogą się spodziewać. Aktualny program w Stalowej Woli dla osób z upośledzeniami słuchu "Powiedz, co widzisz" idzie w ślad za tą koncepcją.

¹⁰ Ten model „dwudzielny” jest realizowany przez Geffrye Museum w Londynie od roku 2008, zaś w Muzeum sir Johna Soane'a (Londyn) znalazł się w grafiku na lata 2012-13.

National Gallery w Londynie sporadycznie stosuje ten model np. raz lub dwa razy do roku prowadząc dwa z codziennych wydarzeń w języku migowym (w BSL lub z tłumaczem z BSL). Obie imprezy mają zazwyczaj formę 30-minutowej prelekcji o 13.00 i 10-minutowej pogadanki o 16.00, z możliwością obcowania z dziełami sztuki w przerwie i spotkania towarzyskiego w kawiarni, z czego National Gallery czerpie korzyści finansowe.

¹¹ Nazwa dotyczy okolicy Exhibition Road (South Kensington), gdzie mieści się kilka muzeów i innych instytucji kulturalnych. Inicjatorem „dzielnicy muzeów” był Książę Albert w związku z organizacją Wielkiej Wystawy w roku 1851. Majestatyczne budynki są kwintesencją stylów wiktoriańskich w architekturze.

¹² Derycke, 1994, i kontakty osobiste z autorką. Pani Derycke była na wczesnym etapie nauczycielką autorki.

¹³ Autorka, będąc już wcześniej przez 13 lat przewodnikiem muzealnym posługującym się językiem migowym, zapisała się na ten kurs w roku 2005 w ramach ustawicznego doskonalenia zawodowego (CPD).

¹⁴ Jednym z nich jest autorka.

¹⁵ Podejście międzykulturowe do interpretacji sprawdza się w różnych kulturach i było tematem kursu *ArtSigns* 2005 w Tate, na przykładzie obrazu *Niepewności poety* Giorgio de Chirico (1913). Wykładowca opowiadał, jak pewien Amerykanin indiańskiego pochodzenia zauważył, że kiść bananów przypominała indiański pióropusz. <http://www.tate.org.uk/art/artists/giorgio-de-chirico-902>

¹⁶ Takie podejście promuje Royal Collection w Londynie.

¹⁷ W latach 2008-2011 był jeden tłumacz języka migowego z wykształceniem w dziedzinie sztuk pięknych, obsługujący jednocześnie głuchych specjalistów i słyszących kuratorów, który w różnych muzeach londyńskich uczestniczył w miganych prezentacjach o sztuce dla publiczności używającej BSL. Obecnie zakończył już karierę. Znajomość BSL wśród koordynatorów ds. osób niepełnosprawnych i kuratorów jest jednak rzadka. Niesie to niekiedy ryzyko sprowadzenia treści intelektualnych do ich poziomu znajomości BSL, tak jak stało się to w pewnej instytucji podczas imprezy, w której autorka uczestniczyła w roku 2000. Koordynator w Tate miga, ale sam nie prowadzi zajęć w BSL (poza przedstawianiem mówcy).

¹⁸ Autorka była pierwszym prelegentem stosującym ten zwyczaj. Obecnie jest on powszechnie zalecany jako standard.

¹⁹ Na podstawie obserwacji prawdziwie dwujęzycznych użytkowników operujących BSL i angielskim, jednakowo biegłych w obu tych językach, można stwierdzić również, że wielu głuchych wykształconych w języku fonicznym miało trudności w szkołach powszechnych lub szkołach dla głuchych mówiących, dlatego też nie zdołało nabyć pełnych kompetencji językowych (np. stosować odpowiednich końcówek czasownikowych).

²⁰ Autorka sugeruje wyłączenie urządzeń powodujących biały szum dla poprawy jakości otoczenia akustycznego na czas trwania prelekcji dla osób z umiarkowanym niedosłuchem, tak by maksymalnie ułatwić jednoczesne słuchanie i czytanie z ust. W czasie zwykłych godzin otwarcia nie zawsze będzie to wykonalne, ale gdy zajęcia organizowane są po godzinach zwiedzania nie ma do tego przeciwwskazań.

²¹ Kontakt osobisty przez Skype z p. Eweliną Wiechnik i p. Edytą Lisek-Lubás z Muzeum Regionalnego w Stalowej Woli, kwiecień 2013.

²² Np. Luwr, gdzie od czasu do czasu organizowane są zajęcia z *lecture labiale* (czytaniem z ust), jednak nie jest to wydarzenie regularne: <http://www.louvre.fr/accessibilite>. Jedna z imprez odbyła się w listopadzie 2011: http://www.fondationreunica.com/NR/rdonlyres/F4D4AEE2-64DE-42D1-8DAF-123A8B0C3650/0/HANDIRECTnov_dec_2011.pdf

²³ Np. w Royal Academy of Arts pobiera się opłatę £3 na pokrycie niektórych kosztów. Indywidualne zwiedzanie muzeów paryskich (do których niepełnosprawni mają wstęp wolny lub kupują bilety ulgowe) można zorganizować za 4,50 euro za pośrednictwem prywatnej organizacji *Club Gestes, Musées et Monuments*. Musée d'Orsay rezerwuje zwiedzanie za 40 euro od grupy 5-25 osób, czyli również stosuje taryfę ulgową.

²⁴ Łącznie z autorką, która sama była wówczas czynna zawodowo. Wcześniej na rynku było dwóch fachowców, obaj nadal pracują w zawodzie. Autorka wciąż pozostaje jedyną osobą, która zaliczyła kurs w Tate i oba kursy w Wallace.

²⁵ Taki model zastosowano na koniec każdego kursu w Tate – w formie prezentacji na żywo lub krótkiego filmu na DVD jako CV w wersji video.

²⁶ Np. w architekturze: *pomnik nagrobny* to dwa zwrócone do góry palce jednej ręki oznaczające nogi, przyłożone na drugiej ręce – obrazowy znak kościelnego pomnika na cześć osoby; postać historyczna: *krzyżowiec* – połączenie znaków *chrześcijanin* i *nieś sztandar*, oddające historyczną rolę krzyżowców, a jednocześnie wyrażające współczesne użycie słowa *krzyżowiec* w języku angielskim na określenie bojownika jakiejś sprawy.

²⁷ National Maritime Museum, 1996. Wcześniejszy znak był szeroko stosowany, ale uważano, że jest historycznie błędny, oparty na hollywoodzkim stereotypie wizerunku hełmu z rogami, który wedle wiedzy archeologicznej nigdy nie istniał. Wymyślono nowy znak wykorzystujący znak żagla, gdzie druga dłoń układem przypomina charakterystyczny dziób łodzi Wikingów w kształcie głowy smoka.

²⁸ Autorka pierwotnie specjalizowała się w sztuce anglosaskiej. Pojęcie *plecionka zoomorficzna w stylu II* należy do specjalistycznego, hermetycznego żargonu. Znak dwóch głów zwierzęcych zwróconych do siebie przodem, a następnie kilkakrotnie przekreślonych ruchami skierowanymi ku dołowi posługuje się elementem wizualnym do przedstawienia całego pojęcia. Jest bardziej czytelny nawet dla słyszących uczestników, którzy nie znają języka migowego, lecz na podstawie pokazanego im gestu byli w stanie odgadnąć wzór. (Prelekcje autorki w British Museum, 1992).

²⁹ Placki gliniane na Zamku książąt Sułkowskich w Bielsku-Białej:

http://www.muzeum.bielsko.pl/www/strona.php?jezyk=en&foto=9&trec=str_wyst_archeohist

³⁰ <http://muzeum.stalowawola.pl/en/education/program-for-disabled-guests/itemlist/category/66-program-dla-gosci-niepelnosprawnych>

³¹ <https://support.google.com/youtube/bin/static.py?hl=en&page=guide.cs&guide=2734661> See films produced by *GuideSign* for comparison

³² Ulotka do ściągnięcia ze strony Muzeum Sir Johna Soane'a:

http://www.soane.org/education/community_access/events_for_d_deaf_and_hard_of_hearing/

³³ W październiku 2011 autorka oprowadzała po Wallace Collection grupę kobiet niesłyszących, wywodzących się z mniejszości etnicznych, głównie muzułmańskich, niebrytyjskiego pochodzenia. Grupę obserwował turysta z Ameryki, który przyznał autorce i pracownikom działu edukacji Wallace Collection, że sam proces dydaktyczny, którego był świadkiem, i radość tych kobiet były najjaśniejszymi punktami jego pobytu w muzeum.